

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Zpěv

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VOKÁLNÍ TVORBA STANISŁAWA MONIUSZKA
S DŮRAZEM NA TVORBU OPERNÍ**

Jakub Koš

Vedoucí práce: prof. MgA. Ivan Kusnjer

Oponent práce: Odborná asistentka Natalija Melnik

Datum obhajoby: 3. 6. 2019

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2019

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Music Art

Voice and Opera Direction

BACHELOR THESIS

**VOCAL COMPOSITIONS OF STANISŁAW MONIUSZKO
WITH THE EMPHASIS ON THE OPERATIC WORKS**

Jakub Koś

Thesis advisor: prof. MgA. Ivan Kusnjer

Examiner: Assistant professor Natalija Melnik

Date of thesis defense: 3. 6. 2019

Academic title granted: BcA.

Prague, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Vokální tvorba Stanisława Moniuszka s důrazem na tvorbu operní

vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy, tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Bakalářská práce seznamuje čtenáře s významným polským skladatelem Stanisławem Moniuszkem, a především jeho vokální tvorbou. V práci je popsán život a dílo skladatele a prostředí, ve kterém žil a působil. Jsou zde uvedeny především jeho opery, dále také písně, operety, kantáty a chrámová tvorba. V práci je také překlad nejznámější tenorové árie z opery *Halka* a rozbor jedné z nejznámějších písní. Cílem práce je představit tohoto skladatele zpěvákům (ovšem nejen jim), kteří často jméno skladatele ani neznají.

Klíčová slova: Stanisław Moniuszko, opera, vokální tvorba, 19. století.

Abstract

This thesis acquaints the reader with the well known polish composer Stanisław Moniuszko with a big regard on his vocal work. Described is his life, his works and the surroundings which he lived in. Then there are mentioned especially his operas and songs, operettas, cantatas and also church compositions. Thesis includes as well the translation of the most famous tenor aria from opera *Halka* and the analysis of one of the most known song. The aim of this bachelor's thesis is to introduce this composer to all the singers (but not only them) who are often not familiar with his name.

Key words: Stanisław Moniuszko, opera, vocal works, 19.th century.

Poděkování:

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce za poskytnutí cenných rad, připomínek a podnětů potřebných k napsání mé bakalářské práce.

Obsah

1.	Stanisław Moniuszko.....	11
1.1	Život	11
1.2	Dílo.....	14
2.	Moniuszko jako inspirace a vzor	16
2.1	Rok Stanisława Moniuszka	16
2.2	Festival Stanisława Moniuszka	16
2.3	Mezinárodní pěvecká soutěž Stanisława Moniuszka	18
3.	Polská opera	20
4.	Opery Stanisława Moniuszka	21
4.1	Halka.....	21
4.1.1	Postavy.....	23
4.1.2	Děj	23
4.1.3	Překlad árie Jontka	25
4.1.4	Halka ve Vídni.....	26
4.2	Flis (Vorař)	26
4.2.1	Postavy.....	27
4.2.2	Děj	27
4.3	Hrabina (Hraběnka).....	28
4.3.1	Postavy.....	30
4.3.2	Děj	30
4.4	Verbum nobile	31
4.4.1	Postavy.....	32
4.4.2	Děj	33
4.5	Straszny dwór (Strašný dvůr).....	34
4.5.1	Postavy.....	35
4.5.2	Děj	35

4.6	Paria.....	36
4.6.1	Postavy.....	37
4.6.2	Děj.....	37
4.7	Sen Wieszczka	39
4.8	Rokiczna	39
4.9	Trea.....	39
5.	Písňová tvorba Stanisława Moniuszka	40
5.1	Śpiewnik domowy (domáci zpěvník).....	40
5.1.1	Nejznámější písně	42
5.1.2	Rozbor písně	43
5.1.3	Porovnání dvou cyklů písní.....	45
6.	Operetní tvorba	48
6.1	Nocleg w Apeninach (Nocleh v Apeninách)	49
6.2	Nowy Don Kiszot czyli Sto szaleństw (Nový Don Kichot neboli sto bláznovin).....	49
6.3	Loteria	50
6.4	Jawnuta.....	50
6.5	Beata.....	50
7.	Kantátová tvorba	51
8.	Chrámová hudba.....	53
9.	Závěr.....	54

Úvod

Cílem této bakalářské práce je především představit a přiblížit studentům klasického zpěvu tvorbu a osobnost významného polského skladatele Stanisława Moniuszka, který v České republice není příliš znám, ale jehož umělecký i osobnostní přesah je jednoznačně mezinárodní i přesto, že se ve svých dílech zaměřuje především na svou rodnou zemi, a to Polsko.

Záměrem této práce je tedy nejen přiblížit život umělce, ale také představit jeho nejzajímavější a nejúspěšnější díla, a to s důrazem na díla operní. Přínosem této práce je pak především zvýšení povědomí o tomto skladateli, stejně tak jako rozšíření povědomí o polské hudební škole a polských skladbách.

V práci budou uvedeny kapitoly týkající se života skladatele, dále vlivy jeho tvorby a života, a poté budou představeny jeho opery. U každé z nich budou nejprve zmíněny okolnosti vzniku, dále hlavní postavy opery a jejich hlasový obor, poté stručný děj a nejznámější hudební čísla.

Zabývat se budu také písňovou tvorbou skladatele a provedu rozbor jedné z jeho nejznámějších písní. Stručně popíši zbytek jeho vokální tvorby čili operetní, kantátové a chrámové.

Rok 2019 je v Polsku rokem Moniuszka, slaví totiž významné výročí, 200 let od jeho narození. Proto je v Polsku tento rok jeho dílo uváděno více než kdykoliv předtím. V závěru práce budou také použity ukázky z notového materiálu a fotografie zachycující důležité skutečnosti.

1. Stanisław Moniuszko

1.1 Život

První zmínky o rodině Moniuszkových pochází z počátků 16. století z oblasti Podlasie, regionu vesnic nazývaných Mińki, Moniuszeczki, Moniuszki. Král Zikmund v roce 1529 přidelil rodině Moniuszkových šlechtický titul. Děd slavného skladatele Stanisława Moniuszka byl vojenským soudcem a svým hospodařením dokázal rodině zaopatřit veliké bohatství. Jeho panství vzkvétala. Měl 5 dětí a tím pátým byl Czesław Moniuszko, otec později významného skladatele. Sloužil v Napoleonské armádě a dosáhl hodnosti kapitána. Oženil se s Alžbětou Madžarskou a usadili se v Ubielu blízko Minsku.

Stanisław Moniuszko byl narozen na zámku dne 5. května 1819 do šlechtické rodiny. Jak uvádí memoáry jeho otce, *“Bylo to hodně trápení, než jsi přišel na svět. Matka měla bolesti celých pět dní, ale modlitby byly vyslyšeny a ona porodila ve čtyři hodiny ráno”*¹ (překlad autora). Pokřtěn byl dne 8. května a byl pojmenován po svém dědu. Citlivá dětská duše Stanisława byla formována poezií poklidného života na venkově. Malý Stanisław byl obklopen uměním, hudbou, slavnostmi sklizní, či pohádkami a příběhy. V osmi letech začal hrát na klavír. Jeho prvním učitelem hudby byla jeho matka. *„Má matka... byla první, kdo ve mně rozpoznal jiskru talentu a jakmile mé prsty měly dostatek síly, začala mně učit základům jejího milovaného umění“*² (překlad autora). Jeho druhým učitelem se později stal učitel, jenž vyučoval hudbě jeho matku, pan Piotr Karaffa-Korbut.

Rodina se poté v srpnu roku 1827 přestěhovala do Varšavy a odtud poté na podzim roku 1830 do Minsku. Zde pobývali až do roku 1834, kdy Minsk oficiálně opustili kvůli zdravotnímu stavu Stanisława, ovšem neoficiálním důvodem byl narůstající vliv Ruska na politiku země, a tedy i města Minsk. V září roku 1837 se Stanisław stěhuje do Berlína, aby se zde vyučoval hudbě pod vedením Karla Friedricha Rungenhagen, který byl zároveň ředitelem Singakademie v Berlíně, učil ho skladbu a dirigování. V roce 1837 Rungenhagen napsal: *„Pan Stanisław*

¹ PROSNAK, Jan. *Moniuszko*. Cracow: Polskie Wydawn. Muzyczne, 1980, s. 15, ISBN 83-224-0001-2.

² PROSNAK, Jan. *Moniuszko*. Cracow: Polskie Wydawn. Muzyczne, 1980, s.19, ISBN 83-224-0001-2.

*Moniuszko pokračuje od října 1837 ve vyšším hudebním vzdělávání pod mým vedením, zejména v kompozici. Mohu potvrdit, že svůj čas zde využívá k dobrým prospěchům a dělá pokroky, což jej opravňuje k dalšímu studiu“*³ (překlad autora). V roce 1838 se Moniuszko dočkal prvního úspěchu, který slavil se svými prvními písněmi na slova Adama Mickiewicze, které byly vydány nakladatelstvím Bote & Bock. Toto bylo jeho první dílo, které bylo vytištěno. V tomto období komponuje také svůj první smyčcový kvartet, který později věnoval Josefu Elsnerovi. Poté se v roce 1840 stěhuje do města Vilnius, kde se oženil. Jeho ženou se stala roku 1840 Alexandra Müllerová, se kterou měl 10 dětí. Dohromady se sloužícími živil až 18 lidí. Žili spolu ve Vilně, kde pracoval jako varhaník, soukromý učitel hudby a příležitostně dirigoval v divadle. Tato doba byla dobou formování budoucího skladatelského stylu mladého komponisty. Zde ve Vilně si vytvořil Moniuszko velmi pevná a dlouholetá přátelství. Například se zde seznámil se svým budoucím prvním obsazením opery *Halka*.

Ve Vilně také skládá své první kantáty, které zde slavili úspěch. Nejvíce kantáta *Milda*, na slova Józefa Ignacy Kraszewského. Ta byla poprvé uvedena v domě Müllerových a poté v Petrohradě a také ve Varšavě. Během svého života podnikl několik cest do Petrohradu. První výjezd skončil fiaskem, ucházel se zde o práci, ovšem s každou další návštěvou jeho popularita a oblíbenost rostla. Zde se potkával s mnoha významnými ruskými skladateli. Mimo jiné s Glinkou, Balakirevem, Mussorgským a dalšími. Velice blízce se přátelil s Dargomyžským, kterému také věnoval svou ouverturu *Conte d'hiver*. V letech 1840–1841 začal komponovat své první opery a operety. Jeho díla se začínala postupně hrát.

Roku 1858 podnikl Moniuszko výjezd na západ. Jeho délka byla plánována od května do července a měl navštívit Krakov, Berlín, Prahu, Drážďany, Lipsko, Výmar, Frankfurt, Mohuč, Kolín nad Rýnem a Paříž. Během těchto cest se setkával s dalšími významnými osobnostmi, mimo jiné ve Výmaru s Ferencem Lisztem, o němž píše ve svých dopisech své choti.

Po této cestě, se rozhodl napevno usadit ve Varšavě. Zde byl v srpnu roku 1858 jmenován ředitelem Varšavské opery. V divadle působil 15 let a uvedl zde skoro

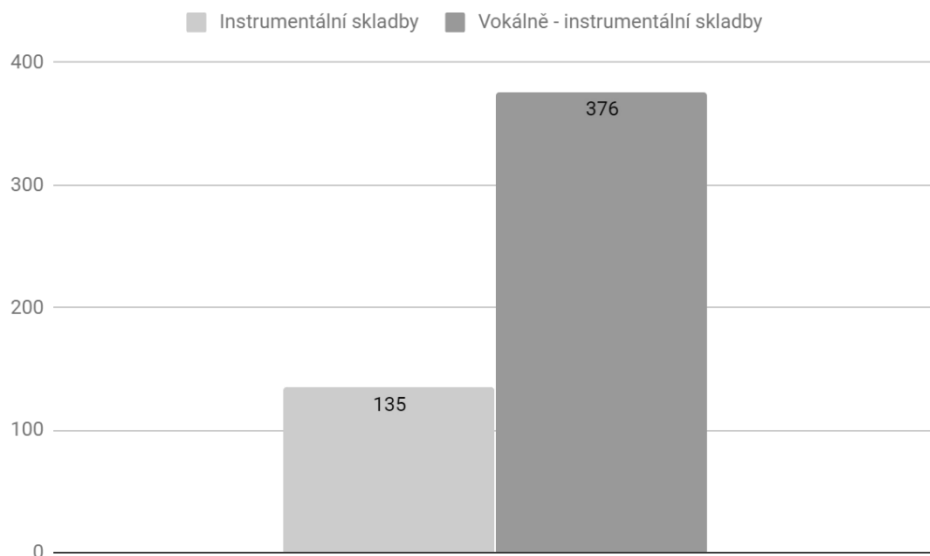
³ PROSNAK, Jan. *Moniuszko*. Cracow: Polskie Wydawn. Muzyczne, 1980, s.41, ISBN 83-224-0001-2.

všechna svá díla. V roce 1864 se stal pedagogem Varšavské konzervatoře, kde vyučoval harmonii, skladbu a kontrapunkt a také zde řídil sbor. Hlavním znakem jeho oper jsou libreta znázorňující polské zvyky, tradice a šlechtu.

Stanisław Moniuszko byl vedle Fryderika Chopina jedním z nejvýznamnějších polských skladatelů 19. století. Narodil od Chopina se však Moniuszko soustředil na všechny hudební žánry. Nejvýznamnějších úspěchů však zaznamenal především se svou tvorbou vokálně – instrumentálních děl, především děl operních a písňových cyklů. Ve svých kompozicích čerpá výhradně z polské lidové hudby. Sociální útisk polského lidu zobrazoval ve svých skladbách s věrností a výrazností, stejně tak dovedl zesměšňovat kosmopolitickou povrchnost polského panstva. Většinu svých významných děl zkomponoval na texty Adama Mickiewicze. Zemřel v roce 1872 ve Varšavě na selhání srdce. Pohřeb byl národní událostí a na jeho počest byla na náměstí ve Vilně postavena jeho busta.

1.2 Dílo

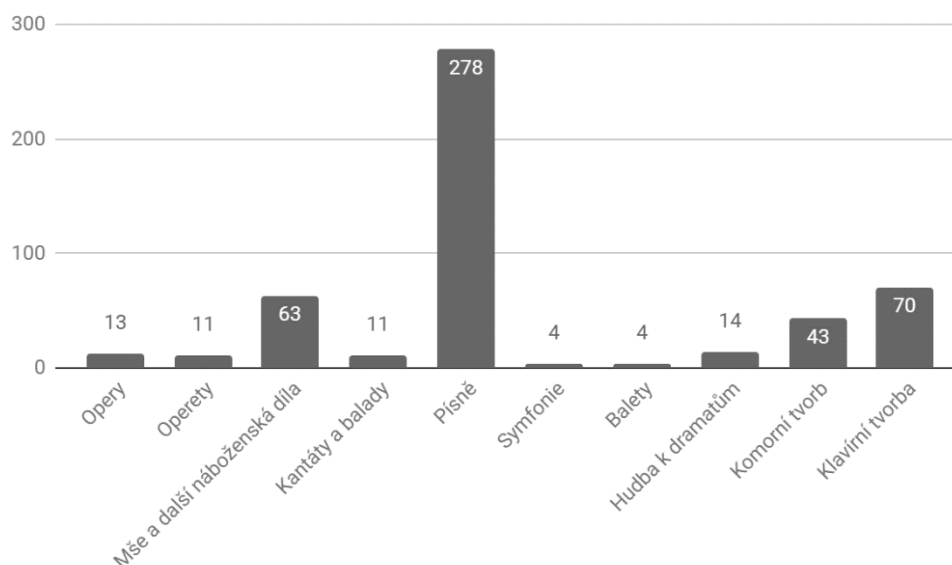
Za svůj život napsal Moniuszko mnoho významných, ale také méně významných děl. Z příslušných materiálů vyplývá, že napsal přes pět set různých děl, ať už vokálních, vokálně instrumentálních, či instrumentálních. Následující graf znázorňuje podíl děl instrumentálních k dílům vokálně – instrumentálním.

Obrázek 1 Podíl skladeb instrumentálních a vokálně – instrumentálních

Z tohoto grafu můžeme vidět, že Moniuszko napsal významně více děl s vokální složkou než těch ryze instrumentálních. V podstatě se jedná téměř přesně o podíl 1: 3. Tedy na jedno dílo instrumentální připadají tři skladby vokálně-instrumentální.

Následující graf zobrazuje zastoupení jednotlivých žánrů a forem v rámci kompozic S. Moniuszka.

Obrázek 2 Rozložení díla na jednotlivé žánry

Jak z grafu jasně vyplývá, nejobsáhlejší složku tvorby S. Moniuszka tvoří především tvorba písňová. Písní napsal skoro 280, nejméně se pak věnoval kompozici symfonií a baletů. Písňové kompozice jsou sice nejobsáhlejší, co se počtu týče, na druhou stranu je zjevným faktem, že písně jsou obvykle velice krátké skladby s doprovodem výhradně klavírním. Oproti tomu kompozice opery, či velké symfonie je výrazně rozsáhlejší a žádá si více času.

Vokální tvorbou se budu ve své práci zabývat. Nyní vyjmenuji jeho nejznámější díla instrumentální:

Symfonie: *Bajka, Kain, Polonez koncertowy, Uwertura wojenna*

Balety: *Figle szatana, Monte Christo, Na kwaterunku*

Hudba k divadelním hrám: *Hans Mathis, Karpaccy górale, Kasper Hauser*

Komorní skladby: *Smyčcový kvartet č. 1, Smyčcový kvartet č. 2*

Klavírní skladby: *Fraszki, dwa zeszyty, Sześć polonez*

Díla teoretická: *Pamiętnik do nauki harmonii, Szkoła na fortepian* (nevydáno)

2. Moniuszko jako inspirace a vzor

2.1 Rok Stanisława Moniuszka⁴

Na podnět senátora Aleksandra Szweda Senát jednomyslně přijal usnesení o zvolení roku 2019 rokem Stanisława Moniuszka. Skladatel se narodil v roce 1819, takže nyní slavíme 200 let od jeho narození. Vyšší komora odůvodnila své rozhodnutí tím, že chce vzdát hold umělci. Senátor Aleksander Szwed poukázal na to, že Moniuszko má obrovské zásluhy v podpoře polské kultury a hudby. Připomněl také, že Moniuszko je považován za otce polské národní opery.

Během zasedání senátor Szwed přiblížil historii a význam jednoho z nejstarších hudebních festivalů v Polsku, Festival Moniuszka v Kudowě. Současný umělecký ředitel Stanisław Rybarczyk se také zasedání Senátu zúčastnil. Kulturní a umělecké centrum ve Vratislavi je jedním z organizátorů festivalu již desítky let a podporuje ho v jeho organizačních a věcných aktivitách.

Vyhlášení roku 2019 rokem Stanisława Moniuszka má přiblížit život a bohatou práci významného skladatele, ale také upozornit Poláky na vlastenecké postoje mezi umělci a na potřebu vytvářet umění čerpající z polské kultury.

2.2 Festival Stanisława Moniuszka⁵

V Polsku je v lázeňském městě Kudowa – Zdrój, přibližně 7 km od hranic s Českou republikou, festival S. Moniuszka (v polštině Festiwal Moniuszkowski). První ročník festivalu byl slavnostně zahájen 15. července 1962 k devadesátému výročí smrti skladatele. Festival nabídl hudbu ve formě koncertů, které tvořily především árie a písně autora. Interpreti byli hlavně umělci Varšavského velkého divadla. Uměleckého směru se chopil Władysław Skoraczewski, který dirigoval většinu koncertů. Rok na to byl festival zahájen operou *Halka* v podání opery z Vratislavi. Od té doby se na festivalu pravidelně hrají opery. Byli zde provedeny

⁴ *Festiwal Moniuszkowski* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://festiwalmoniuszkowski.pl/>

⁵ *Festiwal Moniuszkowski*. [Http://festiwalmoniuszkowski.pl/pl/historia](http://festiwalmoniuszkowski.pl/pl/historia) [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://festiwalmoniuszkowski.pl/>

opery Moniuszka jako *Halka*, *Straszny dwór*, *Flis*, *Paria* a *Verbum nobile*. Dále i díla Verdiho, Mozarta, Donizettiho, Bizeta, Smetany a dalších.

Po Władysławovi Skoraczewském byli uměleckými vedoucími např. Leon Hanek, Ludwik Mika, Ewa Kofin, Zbigniew Goncerzewicz nebo Jerzy Filc. V roce 1978, těsně před 17. ročníkem festivalu, byla uměleckou ředitelkou Maria Fołtyn, vynikající polská zpěvačka a operní režisérka. Díky ní se festival stal celotýdenní uměleckou prezentací za účasti nejvýznamnějších polských umělců. Festival řídila přes 20 let a proměnila ho v renomovanou mezinárodní akci, na které vystupovali umělci z celé Evropy, Kubu a Japonska.

Po úspěšných letech nastala se začátkem devadesátých let krize. Festival, stejně jako mnoho dalších kulturních událostí, získal ze strany Ministerstva kultury menší finanční podporu. Finanční kolaps způsobil, že měl festival z roku na rok skromnější formu, protože ambiciózní program postrádal peněžní zdroje.

V roce 1999 se stal uměleckým ředitelem Sławomir Pietras, režisér mnoha operních scén v Polsku. Do repertoáru zařadil koncerty tenorů, kterých se zhostili největší polští zpěváci. Od roku 2012 je uměleckým vedoucím Stanisław Rybarczyk, významný polský dirigent, který při padesátém výročí festivalu vytvořil velkolepý jubilejní program koncertů prezentujících dílo Moniuszka.

Během padesáti let vystoupilo na nejkrásnějších místech v Kudowě (v Lázeňském divadle, Divadle pod Blachou, koncertním sále, lázeňském parku a také v kostelích v Kudowě i okolí) několik tisíců zpěváků a hudebníků, známé operní ansámby, symfonické a komorní orchestry, hvězdy operních a divadelních scén z Polska, ČR, Dánska, Litvy, Ruska, Slovenska, Ukrajiny, Německa, Norska, Itálie, USA, Japonska, Kubu i Mexika.

Již od založení je festival přijímán s velkým nadšením. Před zahájením každého ročníku prochází městem průvod, v němž jsou umělci, politici a obyvatelé města v polských šlechtických kostýmech a zvou všechny na festival, aby společně oslavili svátek Moniuszka. Festival se v průběhu padesáti let stal jednou z nejvýznamnějších polských hudebních akcí, představující dílo otce polské národní opery.

V rámci festivalu se již několikrát uskutečnila mezinárodní pěvecká soutěž. Účastníci si mají možnost ve finálových kolech zazpívat s filharmonii ve Wałbrzychu.

2.3 Mezinárodní pěvecká soutěž Stanisława Moniuszka⁶

Soutěž pořádá Velké varšavské divadlo, je to největší pěvecká soutěž v Polsku. V roce 1992 ji založila Maria Fołtyn, hvězda operních scén, režisérka a legendární zpěvačka díky ztvárnění role Halky a také velká propagátorka Moniuszka. Soutěž se koná každé tři roky a mladí umělci se sjíždějí z celého světa do Varšavy, aby mohli předvést svůj talent před předními představiteli hudby. Soutěž je určena pro mladé zpěváky do 33 let. Úspěch v této soutěži je pro většinu umělců důležitým krokem k mezinárodní kariéře.

K významným laureátům a finalistům soutěže patří např. Aleksandra Kurzak, Urszula Kryger, Małgorzata Walewska, Mariusz Kwiecień, Olga Busuioc, Aleksiej Markow nebo Władymyr Moroz. Do poroty soutěže jsou zvaní významní umělci a zpěváci, ale také šéfové světových oper jako např. Royal Opera House, Oper Frankfurt nebo Houston Grand Opera. Během devíti ročníků soutěže byli členy poroty např. Gwendolyn Bradley, Regina Crespin, Mirella Freni, Leyla Gencer, Larisa Gergiev, Eva Marton, Eytan Pessen, Neil Shicoff nebo Sebastian F. Schwarz. Do nadcházejícího ročníku soutěže byl do poroty pozván také hvězdný polský tenor Piotr Beczala.

Soutěžící mají také příležitost podporovat polskou vokální tvorbu. Soutěž totiž obsahuje díla patrona S. Moniuszka a dalších významných polských skladatelů např. Fryderyka Chopina, Karola Szymanowského, Ignace Jana Paderewského, ze současných skladatelů Krzysztofa Pendereckého, Pawła Mykietyna nebo Mieczysława Weinberga. Písně Moniuszka patří k železnému repertoáru téměř

⁶ Konkurs Moniuszkowski. <https://teatr Wielki.pl/dzialalnosc/konkurs-moniuszkowski/> [online]. Polsko [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://teatr Wielki.pl>

každého polského zpěváka, tato soutěž to podporuje, soutěžící musí povinně zpívat písně patrona.

10. ročník soutěže se koná ve dnech 6. - 10. května 2019, bude to výjimečný ročník kvůli jubileu a roku S. Moniuszka. Při této příležitosti proběhne 5. května, na den 200. narozenin patrona, slavnostní zahajovací galavečer, na kterém vystoupí laureáti předchozích ročníků.

3. Polská opera⁷

Polská opera vzniká už po roce 1600 po vzoru opery italské. Zdobí zde královskou dvorskou kulturu. Šlechtické divadlo ve Varšavě vzniklo v roce 1724. První polská opera je *Veselá bída* z roku 1787 a má lidový charakter. Napsal ji Maciej Kamaieński. Za zakladatele polské opery se uznává Jan Stefani, který se narodil v Praze. V roce 1794 napsal operu *Krakovští a horalé*. Po rozdělení Polska vznikaly revolučně povzbudivé opery např. opery Ogińského nebo opery Josefa Xaviera Elsnera, což byl učitel F. Chopina. Významný hudební a národní význam měly opery Karola Kupańskiego, přinášel povzbudivý prvek do napjatého prostředí. Význam měly i opery Ignáce Felixe Dobrzyńskiego a Josefa Brzowského.

Z tohoto prostředí, ke kterému musíme přičíst i velký vliv polské lidové písně a lidového tance, vyšel zakladatel novodobé polské opery Stanisław Moniuszko. Čerpal z lidových tradic a polského osvobozovacího boje. Jeho nejznámější operami jsou *Halka* a *Straszny dwór*. Nelehké chvíle po roce 1863 na území Polska mají vliv na útlumu tvorby. Následovaly průměrné práce Antona Katského, Adama Minchejnera a Stanisława Dunieského (jeho komické opery se hrály také v Prozatímním divadle). Další rozvoj polské opery měl na svědomí Władysław Żesaleński. Mezi jeho nejznámější opery patří *Konrád Wallenrod* a *Janko a Goplanou* (tato opera byla také provedena v Národním divadle v Praze).

Na počátku 20. století vzniká skupina tzv. Mladého Polska, která manifestačně vystupovala s novými uměleckými požadavky. Opeře se zde věnoval zejména Ludomir Różycki a Karol Szymanowski, který napsal významnou operu *Král Roger*. Po letech nacistické okupace byla snaha v Polsku o vytvoření reprodukčního, ale i skladatelského typu lidové demokratické operní tvorby. Opera *Vzpouřa žáků* od Szelikowského je dosud reprezentativním dílem nové polské produkce.

⁷ HOSTOMSKÁ, Anna. *Opera: průvodce operní tvorbou*. 11. vydání. Praha: NS Svoboda, 2018. Art (NS Svoboda), str. 1315, ISBN 978-80-205-06375.

4. Opery Stanisława Moniuszka

Stanisław Moniuszko projevoval zájem o vokálně instrumentální formy od samého počátku své hudební výchovy. V dětství trávil mnoho času na představeních v amatérském rodinném divadle. V pozdější době, kdy se rozhodl věnovat hudbě profesionálně, odjel studovat do Berlína. Měl možnost poslouchat mnoho operních, kantátových i oratorních děl. Učil se umění kombinovat slova s hudbou. Po návratu do Polska se zaměřil právě na operní tvorbu. Dnes je obtížné posoudit přesný počet jeho oper, protože jeho časné operní kompozice nepřežily nebo existují pouze náčrty vybraných fragmentů.

4.1 Halka

Tato opera je Moniuszkovým největším a nejznámějším dílem, je považována za polskou národní operu. Je to jeho první opera a vůbec první polská opera, která ve své době i poté reprezentovala polskou hudbu. Vysoce převyšovala vše, co do té doby v Polsku vzniklo. Nejprve byla přijata bez nadšení a trvalo deset let, než se dostala na scénu. Až později se ukázalo, že Moniuszko touto operou zachytil v nejvyšším soustředění výrazových prostředků polského národního ducha v síle a přesvědčivosti dosud nedosažené.

Za života autora se na polských scénách objevovala italská opera a *Halka* najednou přinesla nové, osobité prvky, inspirované lidovým zpěvem a polskou hudbou. Opera zobrazuje život polské šlechty a horalů. Děj je založen na starém problému třídních konfrontací mezi pány a nevolníky. Horalská dívka Halka představuje utlačený, ubohý lid, na jehož stranu se autor postavil. Důkazem je výrazná hudební charakteristika postav a lidových scén, dějově i slovně na svou dobu velmi odvážných. Např. Jontek: *“Nevíš, co panská je láska...lacino věru tě koupil, pamatuj, on pán je tvůj”*, sbor: *“Třeba dvůr již hody chystá, přece bídy nebude...svobody hlas v duši vzápětí hned žalost ruší”*, panský družba přikazuje

lidu jásat: “Zdá se, že jste němí, což vám ústa zdřevněla?”, v závěru sbor: “Utonula, bědná dívka”.⁸

Během návštěvy ve Varšavě se Moniuszko potkal s lídrem místních bohémů, Włodzimierzem Wolskim. Ten mu dal libreto opery *Halka* inspirované skutečnými událostmi z roku 1846, povstáním polských rolníků.

Opera *Halka* byla napsána jako opera o dvou aktech ve Vilně roku 1847. První provedení této opery bylo v domě Müllerových (v salónu) a to 1. ledna roku 1848. Na jevišti byla tato opera poprvé uvedena až po několika letech, 28. února 1854 v opeře ve Vilně. Další čtyři roky trvalo, než se politická situace uklidnila a opera mohla být proveden ve Varšavě. Pro premiéru 1. ledna 1858 byla opera rozšířena o další dva akty. Nová čtyřaktová opera měla ohromný úspěch. Publikum bylo naprosto nadšeno a autor se po premiéře šel klanět pětkrát. Další představení byla beznadějně vyprodána.

Opera byla uvedena také v Praze, kde ji nastudoval a dirigoval Bedřich Smetana, v roce 1868 v Prozatímním divadle. Pražanům se nejprve mohla *Halka* líbit pouze na dálku, když v letech 1863–1864 sledovali průběh polského povstání. Když Češi o *Halce* četli, byli připraveni opěvovat skladatele. Na premiéře však byla z hlediště cítit chladná atmosféra, chladní byli i kritikové a opera byla po několika představeních stažena. Kritizováno bylo libreto, ale i hudební konstrukce díla a také zaostalá inscenace. *Halka* se zde později uvedla v roce 1886, měla zde 11 představení a pouze dobré recenze, což bylo také považováno za zlepšení česko polských vztahů.⁹

Další představení byla v Petrohradu a v Moskvě. Všude s obrovským úspěchem. Opera byla uvedena i např. v USA, Kanadě, Mexiku, Japonsku, Turecku, Rusku nebo na Kubě. Mezi významné produkce patří provedení z roku 2004, kdy byla v Krakově v národním parku uvedena pod širým nebem, přihlíželo až 6000 diváků.

⁸ HOSTOMSKÁ, Anna. *Opera: průvodce operní tvorbou*. 11. vydání. Praha: NS Svoboda, 2018. Art (NS Svoboda), str. 1317, ISBN 978-80-205-06375.

⁹ MAZAN, Leszek a Václav ČAPEK. *POLSKÁ PRAHA: aneb Jak se z půlky stala polka*. Mnichovice: nakladatelství BVD, 2008. Str. 2018

V Krakově byla hrána i v divadle, a to v roce 2011, zpíval Mariusz Kwiecień, světoznámý polský baryton.

Hudba v *Halce* je velice melodická, hluboce lyrická a má národní charakter. Mezi nejznámější árie opery patří árie “*Gdybym rannym słonkiem*”¹⁰ - a árie Jontka ze čtvrtého jednání “*Szumią jodły*”.¹¹ Dalším známým číslem je mazurka z prvního jednání, jsou zde také velkolepá taneční čísla.

4.1.1 Postavy

- Halka (soprán) - venkovské děvče z hor
- Zofia (soprán) - dcera pana Stolnika
- Jontek (tenor) - venkovský chlapec
- Janusz (baryton) - snoubenec Zofie, mladý šlechtic
- Stolnik (bas) - dvorský hodnostář
- dudák (baryton)
- družba (bas)
- Dziemba (bas)

4.1.2 Děj¹²

Příběh se odehrává v okolí Krakova na konci 18. století. V prvním jednání se v domě dvorského hodnostáře pana Stolnika slaví zasnuby jeho dcery Zofie s mladým šlechticem Januszem. Oba pochází z bohatých poměrů, a tak se mají dát dohromady dva sobě rovné rody Pomiánů a Odrovážů. V domě pana Stolnika je pozváno mnoho hostů, všichni slaví mladé snoubence. Najednou je však zvenku slyšet smutný zpěv. Ženicha to velice vystraší, protože hlas poznává, je to Halka, venkovská dívka z hor. Dříve ji Janusz svedl a poté opustil, měl ji velice rád, ale byla to prostá dívka. Rychle jí běžel naproti, aby nevyšla pravda najevo

¹⁰ překlad “Kdybych s ranním sluncem”

¹¹ Překlad „Šumí jedle“

¹² HOSTOMSKÁ, Anna. *Opera: průvodce operní tvorbou*. 11. vydání. Praha: NS Svoboda, 2018. Art (NS Svoboda), str. 1317–1318, ISBN 978-80-205-06375.

a utajil ji před Zofií. Poslal ji dolů k řece Visle a slíbil jí, že se potom vrátí. Po příchodu zpět do domu přijímá požehnání pana Stolnika.

Ve druhém jednání je Halka velice smutná a bloudí kolem domu pana Stolnika, kde všichni stále slaví. Vzpomíná na Janusze a věří, že vše dobře dopadne a skončí spolu. Objevuje se Jontek, který ji má moc rád a varuje ji před touto láskou. Když opět Halka zaslechne z domu veselou hudbu, zoufale buší na dveře a chce všem sdělit, kdo je otcem jejího dítěte. Všichni jsou neradi, že někdo ruší zábavu a Janusz rychle přemlouvá Jontka, aby odvedl Halku do hor, že mu za to dobře zaplatí. Nářek Halky velmi dojíká Zofii, ale na rozkaz pana Stolnika sluhové vyženou Halku i Jontka pryč.

Ve třetím jednání Jontek v neděli v horské vsi vypráví vesničanům o tom, co se Halce stalo, o zradě i o tom, jak je vyhnali. Všichni velmi litují ubohou dívku, která z žalu ztrácí rozum.

V posledním jednání se schyluje ke svatbě Zofie a Janusze. Všichni se sjíždí do kostela. Halka stále sleduje Janusze, i když ani neví proč a co se děje. Velice se změnila a Zofie ani pan Stolnik ji nepoznávají a Janusz ji zapírá. Zofie se jí chce zeptat, co se jí stalo, ale Janusz ji odvádí do kostela. Jen Jontek se odváží a volá na něho trest Boží. Teprve když Halka uvidí u oltáře Janusze se Zofií, pochopí celou skutečnost. Chce se pomstít, přemýšlí o zapálení kostela, ale uvědomí si, že mohou přijít o život nevinní. Pláče nad svým dítětem umírajícím hlady a nad svým utrpením a skáče do řeky.

4.1.3 Překlad árie Jontka¹³

Nejznámější tenorová árie Moniuszka je ze čtvrtého jednání *Halky*. Je pozdní večer a náves je obklopená vrbami. Na jedné straně je dřevěný vesnický kostel se hřbitovem, na straně druhé je vidět výstavní dvůr a vesnické chalupy, vzadu skály a pahorky, mezi nimiž protéká řeka.

*Szumią jodły na gór szczycie,
Szumią sobie w dal!
I młodemu smutne życie,
Gdy ma w sercu żal...*

Z innych ludzi do nikogo,
Jen do ciebie, niebogo!
Oj, Halino, oj, jedyna
Dziewczyno moja! Dziewczyno moja!

Już w dziecinne lata nasze,
Ja do czarnych skał.
Po gniazdeczko biegłem nad przepaście,
Bym ci ptaszę dał.

Zawszem tobie najwonnejszych,
Kwiatów przyniósł z gór,
A z odpustu najpiękniejszych dawał
Koralików sznur.

Nie mam żalu do nikogo,
Jeno do ciebie, niebogo!
Oj, Halino, oj, jedyna,
To wina twoja.

Lata, jakby wichry, biegną,
Jak potoki mkną!
Przybył panicz i dla niego
Pogardziłaś mną...

Nie mam żalu do nikogo,
Jeno do ciebie, niebogo!
Oj, Halino, oj, jedyna
Dziewczyno moja, dziewczyno moja!

Nad horami šumí jedle,
Šumí sobě dál,
Mladý chlapec smutně žije,
A má v srdci žal...

Z jiných lidí do nikoho,
Jen do tebe, nebohá!
Halko moje, ó, jediná
Děvče moje! Děvče moje!

Když jsme byli ještě malí,
Já k černým skalám.
Pro hnízdo jsem šel přes propast,
Ptáčky nosíval.

Vždycky tobě nejkrásnější,
Kvítky jsem ti trhával,
Z pouti jsem ti nosíval
šňůry pěkných korálů.

Pro nikoho nermoutím se,
Jen pro tebe, nešťastná!
Halko moje, ó, jediná,
Vina je to tvá.

Roky, jak větry běhají,
Jak potoky plynou!
Přišel pán a jemu k vůli,
Pohrdla jsi mnou...

Pro nikoho nermoutím se,
Jen pro tebe, nešťastná!
Halko moje, ó, jediná,
Děvče moje, děvče moje!

¹³ Vlastní překlad

4.1.4 Halka ve Vídni

Halka je bez pochyby nejkrásnější polská opera, která je blízká srdci každého rodáka. Příběh mladé horalské dívky už roky nepřestává fascinovat. V prosinci 2019, na výročí 200 let od narození skladatele, bude provedena v Theater an der Wien. Velmi se o to zasloužil hvězdný polský tenor Piotr Beczala, který je velkým propagátorem děl polského skladatele. Piotr vystoupí v roli Jontka. Režii má na starost Mariusz Treliński. Vedle Piotra Beczaly vystoupí v roli Janusze Tomasz Konieczny, hudebního nastudování se ujme Łukasz Borowicz. Beczala s ním spolupracuje již dlouhodobě, v roce 2017 např. provedli dvakrát *Rusalku* v Národním divadle v Praze, Beczala zpíval roli prince.¹⁴

4.2 Flis (Vorař)¹⁵

Flis je jednoaktová opera, která měla premiéru 24. 9. 1858 ve Velkém divadle ve Varšavě. Moniuszko byl už v této době ředitelem a dirigentem tohoto divadla, na základě velkého úspěchu opery *Halka*. Tuto operu tedy nastudoval a dirigoval. Před tím, než do funkce nastoupil, vyjel na cestu do Paříže. Zde chtěl získat zkušenosti s operní kompozicí a divadlem. Říká se, že se na čtyři dny zavřel v hotelovém pokoji a napsal celou operu *Flis*. Po jeho návratu do Varšavy byla premiéra plánována na začátek sezony. Zpěváci však byli velice vytížení a z důvodu účasti i v jiných představeních se premiéra odložila na 24. 9.

Libreto je napsané ve staropolštině a má být veselé a vtipné, avšak recenzenti té doby ho velice kritizovali. Považovali ho za chybné a triviální s bizarní zápletkou. Hudebně opera odpovídala tehdejší operní konvenci. Moniuszko se inspiroval Rossinim, Donizettim, Mayerbeerem, ale i Verdim. V opeře se vyskytují melodie, které připomínají lidové písně, rytmy lidových tanců jako např. krakoviak nebo mazurka. Kombinuje zde také polské lidové motivy s belcantovou árií např. árie Zosii "*Ach tyś może śród tej burzy*".

¹⁴ Opera lovers. *Www.operalovers.pl* [online]. Polsko [cit. 2019-02-29]. Dostupné z:

[Http://operalovers.pl/piotr-beczala-i-tomasz-konieczny-zaspiewaja-w-halce-w-wiedniu/](http://operalovers.pl/piotr-beczala-i-tomasz-konieczny-zaspiewaja-w-halce-w-wiedniu/)

¹⁵ OKUPSKA, Agnieszka. *Stanisław Moniuszko, "Flis"* [online]. Warszawa: Culture.pl, [cit. 2019-03-21]. Dostupné online. (polsky)

Franek a Zosia jsou milenci a obě postavy mají jednu árii písňové formy a dva duety. První představitel komické postavy kadeřníka Jakuba byl Alojz Żółkowski. Moniuszko si velmi považoval jeho komického nadání a přidělil roli Jakuba dvě dlouhé árie. Nejznámější číslo opery je dramatický kvartet *“I cóz Antoni, czy ty serca nie masz?”*¹⁶ Dalším významným číslem opery je předehra, která se často hraje samostatně na koncertech.

Opera *Flis* se v Polsku nehraje moc často, ale pravidelně, v průměru po dvaceti letech. Naposledy byla opera hrána v roce 2003 ve Štětíně, toto provedení bylo nahráváno a vznikla zatím jediná nahrávka této opery.

4.2.1 Postavy

- Franek (tenor) - mladý vorař
- Zosia (soprán) - jeho děvče
- Antoni (baryton) - otec Zosii
- Jakub (baryton) - kadeřník
- Szóstak (basbaryton) - voják
- Feliks (tenor) - vorař

4.2.2 Děj

Příběh se odehrává ve druhé polovině 19. století v okolí Varšavy a vypráví o lásce Zosii a Franka. Franek je vorař a sirotek, v mládí byl od svého bratra oddělen. V létě zasáhla město a okolí silná bouře, ale už je po ní. Rybáři mají radost a vracejí se opět ke své práci (sborové číslo *“Pedzą chmury, zcichły grzmoty”*).¹⁷ V následujícím sborovém čísle všichni děkují Bohu, že bouře nezničila jejich domy *“Dzięki Ci Panie”*¹⁸

Franek byl po dobu bouře na cestě, Zosia se o něj velmi bála a plakala. Její otec Antoni si toho všiml, ale nemá rád Franka, neboť je z chudých poměrů. Antoni

¹⁶ Překlad “A co Antoni, máš ty vůbec srdce?”

¹⁷ Překlad “Mizí mraky, ztichlo hřmění“

¹⁸ Překlad “Díky Ti Pane”

má stejně pro svou dceru vybraného jiného muže. Zosia má stále obavy o Franka - árie *“Ach tyś moze śród tej burzy”*. Zosiu se snaží utěšit Szóstak, starý voják, který jí říká, že Franek je vorař, který se o sebe umí postarat. Také jí slibuje, že jí pomůže před otcem a jejím nápadníkem, kadeřníkem Jakubem z Varšavy, o kterém se ví, že měl různé milostné aféry. Szóstak mu říká, že Zosia je zadaná, má Franka, ale Jakuba to moc nezajímá, je si sebou velmi jistý - duet Szóstaka a Jakuba *“Biedna dziewczyna a ojciec uparty”*¹⁹. Následuje árie Jakuba *“Jestem fryzjer salonowy”*²⁰.

Po řece Visle se konečně přibližuje Franek se skupinou vorařů. Ptá se po své milé, mezitím Szóstak táhne pryč Jakuba a Zosia jde naproti Frankovi. Nakonec se potkávají a vyznávají si lásku - duet *“Znów cie widze o mój drogi”*²¹. Zosia ho pak varuje, že její otec je na straně Jakuba. Oba milenci se snaží s pomocí Szóstaka přesvědčit otce - kvartet *“I cóż Antoni, czy ty serca nie masz?”* Vtom však přichází Jakub a přerušuje je, přesvědčuje Zosiu, že když bude s ním, bude mít nádherný život.

Franek postupně vzdává boj a loučí se se Zosiou, to však vidí Antoni a zapůsobí to na něj. Franek poznamenává, že se vydá hledat svého bratra, Jakub znejistí a vyptává se na dětství Franka. Nakonec vyjde najevo, že jsou opravdu bratři, Jakub se přimlouvá u otce za Franka. Ten nakonec dovolí i svatbu, vesničané slaví!

4.3 Hrabina (Hraběnka)²²

Zpěvohra o třech dějstvích, která měla premiéru ve Velkém divadle ve Varšavě 7. února 1860, dirigoval Moniuszko. Na přelomu 50. a 60. let byl Moniuszko na vrcholu svého skladatelského umu. Při psaní i této opery čerpal ze svých zkušeností, které získal v Paříži. Námět si vybral sám a libretistou byl (stejně jako u opery *Halka*) Wlodomir Wolski. Skladatel si přál, aby opera měla premiéru opět

¹⁹ Překlad “Chudák holka a otec tvrdohlavý”

²⁰ Překlad “Jsem kadeřník salónový”

²¹ Překlad “Zas tě vidím, ó můj drahý”

²² HOSTOMSKÁ, Anna a kol. *Opera – Průvodce operní tvorbou*. 11. vyd. Praha: NS Svoboda, 2018. 1466 s. ISBN 978-80-205-0637-5. Str. 1318–1320.

1. ledna (stejně jako obě verze *Halky*), ale bohužel kvůli jeho zdravotním problémům a komplikacemi s libretistou mělo představení zpoždění. Varšavské publikum ji však přijalo s nadšením stejně jako předchozí dvě opery.

Šéfredaktor polského časopisu "*Ruch muzyczny*" Józef Sikorski vytýkal opeře banální námět. Nepříjemné pocity vzbuzovalo zobrazení poklesu morálky rozmazlené polské společnosti, o to více si ale Sikorski cenil pravých polských momentů a postav v opeře.

V opeře jsou mluvené dialogy, které v té době byly už zastaralé, ale protože se děj odehrává na začátku 19. století, autor je vybral jako archaizující prvek.

Libreto je převážně komické a využívá hodně francouzských slov. V díle se objevují operetní prvky, které skladateli nejsou cizí. Základním rysem opery je krásná melodie, podpořená doprovodem na základních harmonických funkcích. Hudba je lehká s náznaky lidové hudby. Hlavní postava Hrabina má dvě obtížné árie, kdežto druhá hlavní postava Bronia má dvě árie spíše písňového charakteru. Moniuszko dokázal svůj smysl pro humor např. v písni Dzidziho nebo velice vtipné scéně ve druhém jednání, kdy paroduje italskou árii.

Nejznámějším číslem opery je polonéza, která melancholicky uvádí třetí jednání. Autor ji přiřadil k dílu těsně před premiérou, vybral ji ze svých šesti polonéz, které napsal pro klavír a upravil ji pro orchestr, konkrétně smyčcové nástroje. Polonéza měla velký úspěch a na premiéře byla několikrát opakována. Dalším známým a slavným číslem opery je píseň "*Pomnę, ojciec waścín gadal*".²³ Píseň má vojenský a velmi rázný charakter.

Opera se od premiéry po dobu dvaceti let hrála ve Varšavě pravidelně. Po druhé světové válce zazněla opera na všech operních scénách v Polsku, tj. Varšava, Poznań, Vratislav, Bytom, Krakov, Lodž, Bydhošť a naposledy v roce 2004 ve Štětíně. Za hranice se dostala opera pouze jednou, a to v roce 1926, kdy byla uvedena v New Yorku.

²³ Překlad "Vím, otec kecal"

4.3.1 Postavy

- Hrabina (soprán)
- Chorazy (bas) - v češtině Pan korouhevník
- Bronia (soprán) - vnučka Chorazyho
- Kazimierz (tenor) - důstojník
- Podczaszyc (baryton) - starý šlechtic, v češtině pan podčesí
- Dzidzi (baryton) - synovec podczaszyce
- Panna Ewa (soprán) - známá Hraběnký

4.3.2 Děj

Příběh se odehrává ve Varšavě v paláci Hraběnký. V příštích dnech se zde má konat velký ples, díky kterému chce hraběnká zaujmout a získat význačné postavení ve společnosti. Probíhají přípravy a pro hraběnká se šíjí strhující šaty. Elegán Dzidzi se velmi snaží zalíbit hraběnce, jenže se zde nachází i Bronia a Podczaszyc, což je strýc Dzidziho, který má také úmysly s hraběnkou. Dzidzimu se to moc nelíbí, ale daří se mu obrátit zájem strýce na Broniu. ta je ve městě nová a stěžuje si svému dědovi, Chorazymu, že jí toto prostředí plně nepřirozenosti a pro ní cizích zvyků neláká - árie *“O mój dzadzuniu”*.²⁴ Bronia miluje Kazimierza, kterého zná od dětství, ale ten je bohužel také zahleděn jen do hraběnký. Ta si může mezi ctiteli vybírat a nejvíce se jí líbí právě Kazimierz. Chorazymu se nelíbí, že Kazimierz není tak mužný jako byl jeho otec a radí mu, aby se začal věnovat nějaké mužné aktivitě, např. lovu - známá píseň *“Pomnę, ojciec waścin gadal”*. Kazimierz však chce zjistit, jestli jeho lásku hraběnká opětuje - árie *“Od twojej woli”*.²⁵

Ve druhém dějství si hraběnká zkouší šaty, kouká na sebe do zrcadla a obdivuje se - árie *“Suknio coś mnie tak ubrala”*.²⁶ Všichni se sešli ve velké místnosti. Kazimierz, Bronia a Chorazy jsou oblečeni velmi tradičně, spíš jednoduše, kdežto

²⁴ Překlad *“Ó můj dědečku”*

²⁵ Překlad *“Od tvé vůle”*

²⁶ Překlad *“Sukně, krásně si mě oblékla”*

ostatní velmi velkolepě. Na plese má být krásné představení, a proto probíhá zkouška. Poslední měla vystoupit přítelkyně hraběnky, ale pro nemoc se nemohla zúčastnit. Bronia se tedy nabídla, že vystoupí. Zpívá píseň o prosté dívce z vesnice, která měla milého, ale ten musel na vojnu. Přisáhá mu však, že bude věrná. Píseň velmi zapůsobila na Kazimierze, Chorazyho a dokonce na Podczaszyce, ale na ostatní moc ne. V paláci se povídá, že má přijet vzácná návštěva, hraběnka jí jde naproti a nabízí své rámě Kazimierzovi. Ten je velice poctěn, ale znervózní. Omylem přišlápne hraběnce šaty a ty se roztrhnou. Hraběnce se všichni posmívají, ta je rozhořčena a Kazimierz vyhadzuje z paláce.

Třetí dějství se odehrává na venkovském zámku u Chorazyho. Zádumčivá polonéza vyvolává klidnou vlasteneckou náladu domu. Bronia je zde s dědečkem a pořád myslí na Kazimierze, ten po nešťastné situaci šel bojovat za vlast. Na zámek najednou přijíždí hraběnka, všichni se velice diví. Na situaci z paláce už zapoměla a vzpomněla si na Kazimierzovu lásku. Ví také, že se má brzy vrátit. Kazimierz se vrací, ale uvědomil si, jak má rád Broniu. Zjišťuje navíc, že po dobu nepřítomnosti pečovala o jeho nemocnou maminku - árie "*Rodzinna wioska już się usmiecha*".²⁷ První se s ním samozřejmě vítá hraběnka, ale Kazimierz k ní má odstup. Příběh končí Kazimierzovým požádáním o ruku Broni. Hraběnka je zarmoucená a rychle odjíždí, za doprovodu Dzidziho, který má radost, že přišel o největšího soupeře.

4.4 Verbum nobile²⁸

Tato jednoaktová opera měla premiéru 1. ledna 1861 ve Velkém divadle ve Varšavě. Libreto napsal Jan Chęciński, který se tím stal Moniuszkovým spolupracovníkem, dodal mu text i k dalším operám (*Straszny dwór* a *Paria*).

Opera měla opět velký úspěch, jak u diváků, tak u kritiků, zejména proto, že se v ní vzpomíná na dávné, šťastnější časy. Šéfredaktor významného polského časopisu *Ruch muzyczny* napsal, že národnost polských předků byla dříve

²⁷ Překlad "Rodinná ves se už usmívá"

²⁸ OKUPSKA, Agnieszka. *Stanisław Moniuszko, "Verbum nobile"* [online]. Warszawa: Culture.pl, [cit. 2019-03-21]. Dostupné online. (polsky)

námětem románů či divadelních her. Často však byla prováděna velice nepovedeně. *Verbum nobile* pro něj bylo dílo, které se vyhlo překrucování či přehánění minulosti, a proto jej velice cenil.

Velmi pozitivně byla hodnocena i hudba. Moniuszko se držel starých pravidel, a to i proto, aby přiblížil náladu 18. století. Jedním z nejvýznamnějších čísel opery je předehra, která má klasicistní Mozartovskou formu. Je velmi lehká, humorná. V dalších číslech opery je patrný dopad italské opery buffa. Skladatel také často užívá recitativ secco. Velkou zajímavostí opery je naprostá absence tenorového hlasu, což je v romantické opeře vzácný úkaz.

V únoru 1861 byl v Polsku vyhlášen výjimečný stav a divadlo muselo být zavřeno. V následujících sezónách se však opera hrála dosti a celkově za života skladatele měla přibližně 50 repríz. Libreto bylo značně nepolitické, a proto měly o operu zájem ruské scény. Od svého vzniku byla opera uvedena na všech významných polských scénách (ve Varšavě, Krakově, Lvově, Poznani, Bytomi, Katovicích, Bydhošti, Gdaňsku, Lodži) a naposledy v roce 2009 ve Varšavě a předtím v roce 2003 ve Štětíně. Tato inscenace byla nahrávána, a tak je k dispozici i nahrávka. V zahraničí se opera hrála také v USA, v roce 1929 ve Filadelfii a v roce 1946 v New Yorku. *Verbum nobile* se často hraje jako představení s dalšími díly, často s Moniuszkovou jednoaktovou operou *Flis* (Vorař).

4.4.1 Postavy

- Pan Serwacy Lagoda (bas) - šlechtic
- Zuzia (soprán) - jeho dcera
- Marcin Pakuła (baryton) - šlechtic
- Michał / Stanisław (baryton) - jeho syn
- Bartołomiej (basbaryton)

4.4.2 Děj

Příběh pochází z 18. století na den 11. srpna (svátek Zuzany). Bartołomiej cvičí s poddanými Serwacyho píseň, kterou mají zazpívat, až se ukáže Zuzia. Všichni ji mají rádi a moc se těší, vědí, že po práci je čeká hostina. Sborové číslo *“Niech panienke naszą miłą... Słonko swieci, hejże dzieci”*.²⁹

Slavnost však není jen kvůli svátku Zuzii, ale také k rozloučení se Stanisławem. Ten se před dvěma měsíci zakoukal ve městě do Zuzii, pronásledoval ji, ale zranil se (vykloubil si rameno). Zuzia u toho byla a pomohla mu. Její otec souhlasil a Stanisław od té doby bydlí u nich v domě. Marcin Pakuła se o svého syna bojí, recitativ a píseň *“Ale gdzież Stacho?”*³⁰ Stanisław poté přiznává Bartołomiejovi, že se do Zuzii zamiloval. Árie *“Cóż, Bartosieńku, jakże się powiodło?”*³¹

Bartołomiej říká Stanisławovi, ať se už vrátí domů, že je dávno zdravý. Do toho přichází Zuzia, děkuje za přání a Stanisław ji zas děkuje, že se o něj starala a že je pro něj těžké se s ní rozloučit. Duet *“Gdym prawie już z tym życiem hożem”*.³²

Přichází pan Serwacy a vidí, že jsou do sebe zamilovaní. Napomíná je a říká jim, že se nikdy nemohou vzít. Jednou totiž dal svému příteli čestné slovo šlechtice *“verbum nobile”* - že dá ruku své dcery jeho synovi. Zuzia nesouhlasí a Stanisław si stěžuje. Mládenci se nakonec opravdu loučí a pan Serwacy jim doporučuje, aby zapomněli. Tercet *“Bo gdy chłopak na dziewczycyne... Jeszcześ maleńka była... Za goscine dzięki składam”*.³³

Zuzia myslí na svého Stanisława a v tom přichází pan Marcin Pakuła, seznamuje se se smutnou Zuziou a přeje jí všechno nejlepší k svátku. Pan Serwacy vítá svého přítele Marcina. Ten mu dává najevo, že je na cestě jeho syn Michał a hovoří o svatbě. Pan Serwacy žádá o počkání s ohledem na současný stav Zuzii. Pan Marcin si však stojí za svým a doufá, že snad platí Serwacovo *verbum nobile*. Následuje hádka, ve které se pan Marcin dozvídá, že je Zuzia zamilovaná do Stanisława. Zuzia ho poté přivádí a pan Marcin vidí svého syna Michała. Ten nechtěl, aby se otec dozvěděl o jeho zranění, a tak si vymyslel jiné jméno. Nyní

²⁹ Překlad “Ať panenku naší milou... Slunko svítí, ejhle děti”

³⁰ Překlad “Tak kdes Stando?”

³¹ Překlad “Tak, Bartolomieji, jak se to stalo?”

³² Překlad “Když už žiji tímto životem”

³³ Překlad “Když chlapec na dívenku... Ještěs malinkou byla... Za hostinu děkuji”

už svatbě nic nebrání a všichni gratulují mladému páru. Finále “*Śnidanie czeka... Wierzyc nie mogę tak naglej zmianie... Zakończone nasze troski*”.³⁴

4.5 Straszny dwór (Strašný dvůr)

Moniuszko na této opeře pracoval v letech 1862 - 1864. Opera má čtyři jednání a libreto napsal Jan Chęciński. Premiéru měla 7. září 1865 ve Varšavské opeře. V tom samém roce se o měsíc později odehrálo sté představení *Halky*.

Strašný dvůr měl úspěch srovnatelný s *Halkou*. Tyto dvě opery patří k jeho jediným, které se udržely na repertoáru. Politická situace po roce 1860 v Polsku byla velice napjatá. Polské národní povstání (Lednové povstání) proti Ruskému impériu vzniklo 22. ledna 1863 a trvalo do roku 1864, kdy bylo poraženo. Poláci smýšleli revolučně a *Strašný dvůr* je vlasteneckou operou.

Již v prvních scénách opery nacházíme konflikt mezi přirozenou touhou vést poklidný rodinný život a vlasteneckou povinností sloužit vlasti. Ruská carská cenzura byla proti a opera byla po třech představeních zakázána a znovu byla uvedena až v roce 1914.

Opera má humorný příběh s romantickými prvky. Obsahuje krásné melodie v sólech, tancích a sborech a také jemnou, ale bohatou instrumentaci. Skladatel ukázal umění budování dramatického díla a zároveň používá tradiční polské písně a tance (mazurka, polonéza, krakowiak).

Dílo dokonale zachycuje tragické momenty své doby. Je jednou z nejčastěji hraných oper v Polsku. Opera byla uvedena např. ve Lvově (1877) a na všech významných polských scénách, dále také v Národním divadle v Praze (1891) - měla zde čtyři reprízy, dále ve Vídni (1892), ve 20. století v Basileji (1939), v Moskvě (1946), Minsku (1952) a v Leningradu (1953). Divadlo z Łódzi zahrálo operu v roce 1986 v Lyonu. *Strašný dvůr* má také anglickou verzi, překladatelem je Goerge Conrad a světovou premiéru měla tato verze v roce 1970 v Bristolu. Naposledy se opera hrála ve Varšavě v roce 2015.

³⁴ Překlad “Snídaně čeká... Nemohu uvěřit tak náhlé změně... U konce jsou naše smutky”

4.5.1 Postavy

- Miecznik (baryton)
- Hanna a Jadwiga (soprán a mezzosoprán) - jeho dcery
- Damazy (tenor) - nápadník Jadwigi a Hanny
- Zbigniew a Stefan (bas a tenor) - bratři, šlechticové a důstojníci v pluku polských husarů
- Maciej (baryton) - starý sluha bratrů
- Skoluba (bas) - starý klíčník Miecznika
- Cześnikowa (mezzosoprán) - teta bratrů
- Marta (soprán) - hospodyně na statku bratrů

4.5.2 Děj³⁵

Příběh se odehrává v první polovině 18. století. Válečná výprava je u konce. Polští vítězci se vrací domů. Mezi nimi jsou i Zbigniew a Stefan, přísahají, že se nebudou ženit. Doma jsou s jásotem přivítáni. Přivítat je přijede i jejich stará teta Cześnikowa a má pro ně připravené bohaté hezké dívky, chlapce však váže slib. Pomocí intrik teta nechce připustit, aby bratři navštívili dvůr nejlepšího přítele jejich otce Miecznika a jeho dcery v Kalinově. Řekla jim, že tam prý straší.

Ve druhém jednání se na Kalinově připravuje oslava Nového roku. Dcery Hannu a Jadwigu zajímá, jestli a jaký je jim na příští rok souzen mileneček. Slévají vosk, Hanna v odlitku vidí, že se provdá za rytíře "v lesku vznešeném". Na Jadwigu prý čeká šlechtic. Pan Damazy, který si myslel na jednu z těchto bohatých dívek, viděl, že se pro něj nic příznivého neulilo. Přijíždí paní Cześnikowa, která hledá a hlídá kluky. Nachází je tu. Byli tu navštívit Miecznika a seznámili se s jeho dcerami, bratři se jim líbí. Situace se však nevyvíjí dobře ani pro tetu, ani pro žárlivého Damazyho.

Ve třetím jednání hosté zůstávají přes noc v Kalinově. Bratři jsou v pokoji se starodávným orlojem a starými portréty prababiček, dodávají tajemný a zvláštní ráz. Klíčník namluví Maciejovi (sluhovi bratrů), že v této děsné síni každou noc straší. Ale ani Stefan ani Zbigniew nevěří v tyto duchy. Když začnou hrát a bít

³⁵ CHECIŃSKI, Jan a Jindřich BÖHM. *Urbánková bibliotéka operních a operetních textů: Strašný dvůr*. 75. Praha: František A. Urbánek, 1892. řada druhá.

zakleté hodiny, Stefan poslouchá melodii, která mu připomíná jeho otce, a tedy rodinný život a pocit něhy, proti kterému se bratři bohužel zapřísáhli. Pan Damazy poté chlapcům vypráví, že v tomto strašném dvoře, který je postaven na zpronevěřeném statku vdov a sirotků a kde se v noci budí duchové, opravdu straší. Může na to prý vložit i ruku do ohně. Bratři začali mít strach a hned ráno chtějí odjet.

Ve čtvrtém jednání se pan Mecznik dovídá a odjezdů chlapců a netěší ho to. Stejně tak jako Hannu netěší, že se chlapci nemohou oženit. Maciej poté vyradí, že v tomto strašném dvoře není místa pro jeho pány. Nakonec vyjde najevo, že jim ty strašné věci řekl Damazy. Mecznik se ho ptá, proč to dělal, odpovídá, že trpí láskou a žárlivostí. A když už to veřejně přiznal, žádá jednu z dívek o ruku. Pozdě však, Stefan si zajistil ruku své Hanny a Zbigniew své Jadwigi. Do města přichází průvod maškar. Pan Mecznik přede všemi vypravuje, že jeho dvůr byl nazván „strašidelným“ okolními matkami dcer. Všechny děvy s jeho dvorce se vždy vdaly a ostatní zůstávaly na ocet. Pana Damazyho s ostudou vyhání. Mládenci se propustí ze slibu, aby se mohli ucházet o dcery. Otec jim dává své požehnání. Opera končí veselým zpěvem.

Mezi nejznámější čísla opery patří např. recitativ a árie Miecznika z druhého jednání *“Bawić sie, jak chcemy mozem”*³⁶, dále recitativ a tenorová árie Stefana ze třetího jednání *“Cisza dokoła, noc jasna, czyste niebo”*.³⁷ Poté árie Skoluby ze třetího jednání *“Ten zegar stary”*.³⁸ Poté kvartet ze třetího jednání *“Ni boleści, ni rozkoszy”*³⁹ a závěrečná mazurka ze čtvrtého jednání.

4.6 Paria⁴⁰

Jedná se o poslední a nejméně úspěšnou dokončenou operu, premiéru měla ve varšavském Velkém divadle 11. prosince 1869. Opera má tři jednání a také prolog. Libreto napsal Jan Chęciński podle francouzské činohry Casimira Delavigneho.

³⁶ Překlad “Bavit se můžeme, jak chceme”

³⁷ Překlad “Všude ticho, jasná noc”

³⁸ Překlad “ty hodiny staré”

³⁹ Překlad “Žádné zármutky, žádné potěšení”

⁴⁰ Stanisław Moniuszko, "Paria" [online]. Warszawa: Polskie Centrum Informacji Muzycznej, Związek Kompozytorów Polskich, [cit. 2019-03-23]. Dostupné online. (polsky)

Moniuszkovi zabrala práce s operou mnoho let. *Paria* se strukturou inspirovala francouzskou velkou operou. Opera nebyla přijata špatně, ale bez zápalu, kritikům přišla moc složitá a téma málo přitažlivé. Tvrdili také, že se zápletky moc spoléhá na své prostředí. Ve významném časopisu *Ruch muzyczny* však byly vyzdvíženy některé árie, velké sborové scény a také předehra.

Moniuszko doufal, že se dostane do zahraničí, ale nestalo se. Naopak byla po šesti představeních stažena z repertoáru divadla. Paradoxní bylo, že Moniuszko považoval operu za jednu ze svých nejpovedenějších a neúspěch nikdy nepochopil.⁴¹

Opera byla ve Varšavě znovu uvedena až v roce 1917, poté se hrála až po druhé světové válce např. ve Vratislavi, Poznani, Bytomi, Gdyni a ve Varšavě opět v roce 1980. Poslední inscenace je z roku 2005, která byla uvedena ve Štětíně, toto představení byla nahráváno. Do zahraničí se opera dostala jednou, v roce 1991 na Kubu. Žádná z Moniuszkových oper nebyla hrána méně než *Paria*. V hudbě nacházíme, i přes orientální působiště, prvky polského folklóru. Jedním z nejznámějších čísel opery je opět předehra, umístěná mezi prologem a prvním dějstvím.

4.6.1 Postavy

- Dzares (baryton) - pária (vyvrhel, vyděděnec)
- Akebar (basbaryton) - velekněz
- Neala (mezzosoprán) - dcera Akebara
- Idamor (tenor) - náčelník válečníků
- Ratef (tenor) - válečník

4.6.2 Děj

Příběh se odehrává ve městě Benáres (Indie) a okolí na přelomu 19. a 20. století. V prologu je Idamor na posvátném háji a doufá, že spatří Nealu, dceru velekněze – árie *“Wśród cieniów nocy”*⁴². Najednou však zaslechne vojáky, kteří někoho

⁴¹ PROSNAK, Jan. *Moniuszko*. Cracow: Polskie Wydawn. Muzyczne, 1980. Str. 144 ISBN 83-224-0001-2.

⁴² Překlad “Uprostřed stínů noci”

chtějí zabít *“Chwytać go! Podle plemie!”*⁴³. Jde za nimi s otázkou, co se děje. Odpovídají mu, že na posvátné místo vstoupil pária, a proto ho musí zabít. Idamor to však nedovolí a páriu zachrání, vojáci jsou překvapeni. Idamor totiž také pochází z nejnižší kasty páriů, proto s nimi soucítí, ale nikdo to o něm neví. Dříve opustil rodinu a stal se slavným válečníkem.

V prvním jednání je Neala s bráhmanskými kněžkami, trápí ji konflikt mezi církevními povinnostmi a světskou láskou. Poté přichází Idamor a milenci se vítají. Duet *“Mój drogi! O droga!”*⁴⁴ Neala se však bojí, protože cítí, že její otec Akebar ví o jejích pochybnostech. Otec se chce zeptat bohů, jestli nemá být zbavena kněžského slibu a provdána a svolává bráhmány k zasedání. Všiml si také, že se v poslední době zvětšila moc kasty válečníků a ohrožují kastu bráhmánů a proklínají jejich vůdce Idamora. Akebar se radí s bráhmanskými kněžími a Neala zas prosí o chránění Idamora. Akebar ho dal předvolat, Neala je ve strachu. Velekněz však oznámí, že Neala je propuštěna ze služby a má se dnes provdat, ženichem bude Idamor. Milenci jsou šťastni a veleknězi děkují.

Ve druhém jednání vzpomíná Idamor před svatbou na svého otce Dzarese. Opustil ho a tím zhřesil. Nechce lhát Neale a když se setkávají začne hovořit o nejnižší kastě páriů. Neala o nich nechce ani slyšet, ale Idamor nakonec přiznává svůj původ. Neala je zmatená a posílá ho pryč, Idamor ji však přemlouvá, aby se řídila hlasem svého srdce a Neala nakonec zůstává. Scéna *“Więc, dziś jeszcie żoną twą zostane”*⁴⁵, *“Paria! On Paria!”*. Neala s bráhmankami slibuje, že bude se svým snoubencem v dobrém i zlém. Idomaruův důvěrník Ratef sděluje Neale, že před chrámem je nějaký žebrák. Neala chce být v den své svatby pohostinná, a tak zve žebráka dál. Ten mluví o tom, že hledá poklad, který kdysi ztratil a že jen válečník Idamor ví, kde se nachází. Neala, Ratef a kněžky ho litují. Když odejdou, setkává se Idamor s Dzaresem, ten v něm poznává svého syna. Chce, aby šel s ním zpět, ale Idamor se obává, že kdyby se někdo něco dozvěděl, mohli by přijít o život. Říká také otcí, že se má dnes ženit, ten je smutný, že s ním Idamor

⁴³ Překlad “Chyť ho! Podlá kasta!”

⁴⁴ Překlad “Můj drahý! Ó drahá!”

⁴⁵ Překlad “Tak tedy, dnes ještě ženou tvou zůstanu”

nechce zpět. Domlouvají se, že se ještě sejdou v noci. Duet “To on! Tak to on! On sam!” - překlad “To je on! Ano, to je on! On sám!”.

Ve třetím jednání se chystá svatba. Sbor “*Już ołtarz gotów pod gwiazde swiata*”.⁴⁶ Akebar vyslovuje oddací modlitbu, árie “*Bogowie miłosci, bogowie rozkoszy*”⁴⁷ a celý den se slaví. Vtom se v davu objevuje Dzares, obřad chápe tak, že ho chce syn opět opustit. Žebrák prosí o smrt, všichni jsou překvapeni a Akebar ho posílá pryč. Dzares však křičí, že je pária a hrozí mu smrt. Idamor ho chce zachránit a sděluje, že je to jeho otec, Dzares vidí nebezpečí a popírá to. Idamor ale přesto přiznává, že je pária a že to on je zachránil před nepřátelskými vojsky, árie “*Tak! Ja jestem Paria!*”.⁴⁸ Velekněz a bráhmanové na něj však skočí a zabijí ho. Ratef s ostatními spolubojovníky Idomara byli také jeho původem zhrozeni, ale přesto mrtvé tělo nesou na pohřební hranici. Akebar s ostatními mají s Nealou soucit. Ta však odchází s Dzaresem a nazývá ho svým otcem. Akebar brání bráhmanům, aby je zabili, ale posílá je do vyhnanství. Dzares a Neala rychle utíkají a všichni je proklínají, finále “*Smierć im!*”.⁴⁹

4.7 Sen Wieszcza

Tuto operu psal v letech 1852 – 1853 na libreto Władysława Syrokomly, který také dodával text k jeho písním. Tato opera je nedokončena.

4.8 Rokiczna

Tuto další nedokončenou operu psal v letech 1858 – 1859 na libreto Józefa Korzeniowského.

4.9 Trea

Moniuszko tuto operu psal v roce 1872 a měl ji rozpracovanou, v tom samém roce však zemřel a opera zůstala nedokončena. Psal ji na libreto J. S. Jasinínského. Měla mít dvě jednání, ale z práce skladatele se skoro nic nezachovalo.

⁴⁶ Překlad “Oltář je již hotov, pod svatou hvězdou”

⁴⁷ Překlad “Bohové lásky, bohové milosti”

⁴⁸ Překlad “Ano! Já jsem pária!”

⁴⁹ Překlad “Smrt jim!”

5. Písňová tvorba Stanisława Moniuszka

5.1 *Śpiewnik domowy*⁵⁰ (domácí zpěvník)

Roku 1844 byl vytištěn první výtisk *Śpiewnik domowy*. Poté jich za života autora bylo vydáno ještě šest a dalších šest až posmrtně. S tímto zpěvníkem započal Moniuszko zcela novou éru polských písní. Do té doby lidé neměli mnoho národních písní pro zpěv s klavírním doprovodem. Zpěváci se učili na světových áriích, protože polské písně v té době byly skladby o přibližně osmi taktech a doprovodu dvou střídajících se akordů. *Śpiewnik domowy* je sbírka písní s klavírním doprovodem určených pro domácí zpívání. Na téma vydání zpěvníků píše běloruský hudební kritik 19. století Aleksander Walicki: „*Ti, kteří nezažili tu dobu, si mohou sotva představit, jaký dojem udělalo uvedení prvních Moniuszkových písní. Předtím jsme měli velice málo tuzemských skladeb pro zpěv. Velmi málo lidí v Litvě umělo zpívat z not. Lidé pro cvičení svého hlasu většinou používali árie z italských a francouzských oper, neboť zde nebyly žádné polské písně, řádně zaznamenány v notovém materiálu*“⁵¹ (překlad autora).

Před jeho vydáním mluvil Moniuszko o potřebě zpěvníku, z každé strany slýchal stížnosti na nedostatek domácího zpěvu. Roky se snažil tento nedostatek vyplňovat. Velice si považoval svých současných polských skladatelů – Nowakovského a Woykowshého, zejména pak Dobrzyńského, který vydával svou sbírku písní *Piosenki sielskie*. Doufal, že povstane nová polská písňová škola.

V dobách, kdy studoval v Berlíně se setkal s německou písňovou školou. Věděl, jakou roli hrály v Evropě romantické písně Schuberta, Schumanna, Loeweho a dalších a toužil po polské písni. Poté Moniuszko přišel se svými prvními písněmi.

Śpiewnik domowy je sbírka písní pro jeden hlas s doprovodem klavíru. Verše se Moniuszko snažil vybrat od nejlepších polských básníků. Jeho slova o vlastní hudbě a roli textů v písních jsou plna skromnosti. Říkal: „*Věřím, že zpěvník může*

⁵⁰ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 68-82

⁵¹ PROSNAK, Jan. *Moniuszko*. Cracow: Polskie Wydawn. Muzyczne, 1980, str. 73, ISBN 83-224-0001-2.

vzbudit zájem, protože jestliže krásná poezie ve spojení s krásnou hudbou se může dotknout lidí i nemuzikálních, tak i slabší hudba, která se tolik nepovede ve spojení s verši národními, místními, se nikdy nepřestane líbit“⁵² (překlad autora). Těmito slovy oznamoval Moniuszko vydání zpěvníku. Toto oznámení se ukázalo být nejen vyjádřením myšlenky skladatele, ale i skutečným proroctvím. Za svůj hlavní cíl si dal tvorbu o národním charakteru, jehož zdroj viděl v lidové hudbě. Opíral se o to, co zajímalo společnost, ve které žil. Čerpal z vlastního života. Zpěvníků vydal za svého života šest. Mnoho písní nedal do žádné sbírky, ty byly po jeho smrti vydány v dalších sešitech, dohromady jich je tedy dvanáct.

V prvních letech vilenských psal Moniuszko písně hodně a tehdy vznikly nejlepší a nejznámější výtvoř. Písně našly své místo na vesnici, byly napsány velice jednoduše. Žijí dodnes a žít budou, vznikly totiž z hlubokých polských událostí a jsou plné pokory a nejvyšší oddanosti lásce k vlastnímu národu. Tato pravdivá hudba na každý den se stala encyklopedií zkušeností, emocí, přizpůsobené všem okolnostem života.

Śpiwnik domowy obsahoval i obsáhlé, těžké, dramatické písně baladového typu, ale především písně každodenního života prostých lidí, nicméně i písně lyrické, milostné. Každý ze zpěvníků měl v sobě celou řadu nálad, což byla také příčina úspěchu. Písně jsou dodnes oblíbené a mnoho Poláků si je jistě vybavuje s šťastnými dětskými lety. Z hlediska obsahu písně zahrnují všechna možná témata. Od písní idylických („*Wiosna*“, „*Polna różyczka*“), přes písně náboženské („*Treny*“), patriotické („*Pieśń wojenna*“, „*Stary kaprał*“), historické („*Boleław Chrobry*“), až po písně milostné („*Rozmowa*“) a fantastické („*Świtezianka*“, „*Czaty*“). Některé z nich mají vyšší umělecké nároky, jiné byly psány pro děti jako pedagogické dílo.

První čtyři zpěvníky vydal Moniuszko ještě v letech, kdy žil ve Vilně, to je do roku 1858. První zpěvník se velice brzy dočkal vydání druhého. K nejznámějším písní z této doby patří např. *Świtezianka*, *Czaty*, *Prząśniczka*, *Kozak*, *Znasz-li ten kraj*,

⁵² RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 70

Nad Nida nebo *Dziad i baba*. Písňe patřily k Moniuszkovému prvnímu velkému hudebnímu triumfu. Ukázal se jako mistr krásných melodií a bel canta.

Písňe se vyznačují především zpěvnými, snadno chytlavými hudebními motivy, přizpůsobené přirozeným hlasovým podmínkám interpreta. Charakter textů odpovídá melodii, intervaly jsou vhodné pro intonaci. Vokální část je doprovázena většinou snazším doprovodem klavíru, bez virtuózních efektů, s nekomplikovanou texturou a jednodušší harmonií. Většina písni má opakující se formu s refrénem, někdy s prvky variací a kompoziční tvar mají podle vzoru AB, nebo ABA. Pouze jeho balady se vyznačují variabilitou nálad a složitější strukturou. Melodie písni vstoupily do krve společnosti a staly se součástí klimatu, atmosféry a stylu polského života.

5.1.1 Neznámější písňe

Píseň *Czaty* na text Mickiewicza patří k vrcholům balad Moniuszka, dává umělcům velké možnosti interpretace. Dramatický příběh vypráví o žárlivém muži, který z úkrytu sleduje rozhovor jeho ženy s milencem a chce se pomstít. Milenec opouští nevěrnou ženu, která kvůli penězům opustila svoji lásku. Milenec radí muži, aby ženu zastřelil. Muž mívá, ale nakonec střílí přímo do hlavy milence. Baladu otvírá rvoucí neklidná melodie, její stále opakující se skok o sekstu dolů je jakoby výrazem ohromení milence nevěrnou ženou. Čím více atmosféra houstne, tím více je rytmus rozvláčný. Dialog milenců je plný lyriky a po ní se vrací ona neklidná úvodní melodie.⁵³

Dziad i baba je píseň o velmi starém páru. Leží v posteli a dohadují se, kdo z nich by měl umřít dřív. Každý z nich chce umřít jako první. Během této hádky zaťukala smrtka na dveře. Děd káže babce, aby šla otevřít, ona zas posílá jeho. Až nakonec znuřená smrt musí vlézt dovnitř komínem. Hlavní motiv je v doprovodu, je to melodie znázorňující klepání na dveře. Píseň je velice náročná na odlišení výrazu babičky a dědečka.⁵⁴

⁵³ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 72

⁵⁴ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 82

Jiná situace se odehrává v písni *Dziadek i babka*. Vnučka vypráví příběhy dědečkovi, povídá také o starém páru, který spojovala velká láska a toužili společně umřít. Andělé jejich prosby vyslyšeli. Vyprávění dítěte náhle končí, dědeček usnul, ale neví se, jestli náhodou neumřel. Jsou zde použity motivy dětské písně. Recitativ písně je napsán pro dítě, odpovídá tomu jak text, tak hudba, která je dětská, pohádková.⁵⁵

Jedna z nejhezčích písní Moniuszka je *Znasz-li ten kraj?* Píseň je na text Goeteho v překladu Mickiewiczze. Melodie se zde rozvíjí velmi jemně, za použití pouze malého množství tónů. Čím více přibývá nálady, harmonie zesiluje, až ke konci písně, kde melodie dosahuje kulminace a je potřeba ještě několik taktů dohry, uklidňující nadměrně vzrušený rytmus pocitů a hudby. Píseň vyvolává intenzivní, vzrušující emocionalitu, dosahovanou skromnými prostředky – brilantně tvarovanou lyrickou, jemnou melodií.⁵⁶

Tren dziesiaty (nářek desátý) je lyrická píseň, nijak však romantická na text Kochanowského. Pár let po svatbě zemřel první syn Moniuszka - Kazimierz. Smutný otec sáhl po smutném textu Kochanowského a v nich hledal útěchu pro otcovskou bolest. Tak vznikla tato píseň.⁵⁷

5.1.2 Rozbor písně⁵⁸

Prząśniczka patří mezi nejznámější a nejpopulárnější písně skladatele. Autorem textu je Jan Czczota. Píseň má mnoho úprav, často ji hrají v instrumentální podobě především dechové nástroje. Od roku 1998 se stala píseň oficiální hymnou polského města Łódź. Každý den ve 12:00 hraje trubač melodii písně z okna úřadu města, do roku 2011 se hrála z balkónu paláce.⁵⁹

⁵⁵ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 82-83

⁵⁶ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 74

⁵⁷ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 76

⁵⁸ Notový materiál viz přílohová část

⁵⁹ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 80

V první sloce písni se vypráví o mladém zamilovaném páru. Ve druhé sloce však mládenec musí odejít a se slzami v očích se loučí s dívkou. Dívka však na svého milého pamatovala pouze tři dny, poté se objevil jiný a ona mu podlehla. Píseň končí slovy „*Wstydź sie, dziewcze, wstydź!*“⁶⁰

Tato krátká píseň s velice chytlavou melodií má z kompozičního hlediska malou dvou dílnou písňovou formu. Píseň má nejprve dva takty předeheru a poté začíná první díl „a“ (4 + 4 takty). Dále následuje díl „b“ (opět 4 + 4 takty) a po ní tři taktová mezihra. Přestože má skladba tři strany, stále jde o jednu malou dvou dílnou písňovou formu (repetice ani opakování s jinými slovy se jako nová forma nepočítají). Druhá strana písni je tedy kompozičně úplně stejná jako první strana. Třetí strana je také totožná s tím rozdílem, že v dílu „b“ se mění gradace skladby – jsou zde koruny a odsazení, harmonie zůstává stejná a skladba končí šesti taktovou CODOU.

Skladba je napsána ve dvou čtvrtěčném taktu ve fis moll. V pravé ruce jsou neustále rozložené akordy v šestnáctinových hodnotách, levá ruka má hodnoty osminové. První dva takty předehery jsou na tónice, další dva takty také, ale už se připojuje melodická linka – zpěv. V pátém taktu je na první dobu subdominantní kvartsextakord a na druhou dobu subdominantní sextakord. V dalším taktu následuje opět tónika. V sedmém taktu zazní durový dominantní sextakord, v dalším taktu opět tónika a poté durový dominantní sextakord. V jedenáctém taktu se začátkem dílu „b“ jsou první dva takty v A Dur, další dva takty je prodleva na dominantě a další takt je durový dominantní sextakord. V taktu č. 16 je tónika, v dalším taktu na první dobu subdominanta, na druhou dobu dominantanta a poté návrat na tóniku. Následuje mezihra na tónice. Druhá a třetí strana jsou stejné jako první s tím rozdílem, že v předposledním taktu skladby je v CODĚ dominantní akord a v posledním taktu končíme na tónice.

⁶⁰ Překlad „Styd' se, holko, styd'!“

5.1.3 Porovnání dvou cyklů písní

V následující kapitole budu porovnávat dva ze zmíněných zpěvníků, první a poslední. Volba padla zcela záměrně, neboť je možné posoudit rozdíly, či změny, kterými vydání díla proběhlo.

První zpěvník byl vydán nakladatelstvím *Warszawa Gebethner i Wolff* ve Varšavě. Oproti tomu poslední sbírka byla vydána nakladatelstvím Stanisława Moniuszka, taktéž ve Varšavě. První zpěvník obsahuje 18 písní, z čehož tři jsou uvedeny jako cyklus "*Tři vesnických písní*". Poslední sbírka obsahuje skladeb podstatně více, dohromady 21.

Ve svých písních Moniuszko zhudebňuje převážně texty tradiční lidové ústní slovesnosti. Velice často se opakují témata jako láska, smrt, opěvování přírody, vojna, válka, či zrada a nevěra.

Písně jsou psané velice často formou jednoduché strofické písně, ovšem hned první skladba prvního zpěvníku, nazvaná *Świtezianka* ("Jakiż to chłopiec piękny i młody"?) má sedmáct stran, během kterých píseň moduluje stále dál, ovšem jsou zde i kratší úseky s repeticí. Vše je pouze na zpěvákovi - musí výrazem a hlasem odlišit jednotlivé části. V této písni Moniuszko také zakomponoval části recitativní.

Ve druhé skladbě nazvané *Śpiew masek* se zase objevují pasáže, kde je zakomponován sbor, ze kterého se poté vynoří sólový hlas, který má repetitivní pasáž s opakovaným návratem sboru. Tato skladba je napsána na námět básně *Maria, powieść ukraińska*, kterou napsal polský poeta období romantismu Antoni Malczewski. Zajímavostí je, že básník vydal v podstatě jediné tuto báseň, která je o kruté pomstě otce dceři za její tajný sňatek. Děj se odehrává na Ukrajině a i přesto, že byl velice špatně přijat a autor nedlouho poté zemřel, je dnes dílo ceněno především pro přesné popisy ukrajinské krajiny. Vydána byla v roce 1825.

Třetí skladba nese název *Barcarola* a je zjevně inspirovaná italským způsobem písní gondoliérů. O těch je také text a pohybu po vodě nasvědčuje také třídobý takt s tempovým označením *andantino quasi allegretto*.

Další písně jsou více - méně jedno až dvoustránkové se spoustou slok. V písních se velice často jedná o jednoduše zapamatovatelnou melodii na lidovou notu, avšak doprovod je někdy propracovaný. Skladatel také uplatňuje vysoké nároky na interpretační schopnosti a dovednosti zpěváka. Nejčastějším autorem zhudebněných básní v prvním díle zpěvníku je Julian Korsak, polský romantický básník.

První díl je psán vesměs ve střední hlasové poloze. U žádné písně není přímo od autora uvedeno, pro jaký hlas píseň zamýšlel. Písně prvního dílu nedosahují výše, než po gis 2 a nesahají níž, než po malé A. Nicméně v poznámce u obsahu zpěvníku je malá tabulka označující, které písně jsou nejspíše vhodné pro který typ hlasu. Nejvíce písní je vhodných pro mezzosoprán, či baryton, tedy pro nižší hlasy. Drobnou zajímavostí také je, že naprosto všechny písně jsou psané v G-klíči houslovém.⁶¹

Śpiewnik Domowy č. 12 obsahuje písní 21. Mezi názvy skladeb jsou například: *Modlitwa* (Modlitba), *Motyl* (Motýl), *Stary kapral* (Starý kaprál), *Kozak*, *Serce moje* (Srdce moje), *Motylek* (Motýlek) a další. Hned první skladba, píseň s názvem *Modlitwa* je psána pro nízký mužský hlas a je psána v F-klíči basovém.

V posledním díle zpěvníku se také velice často vyskytují jména lidí, kterým jsou písně dedikovány. V prvním díle takto věnovaná skladba není ani jedna.

Hned druhá skladba je opět psána v F-klíči basovém a je věnována Kazimierzowi Lubomirskému, což byl taktéž skladatel žijící v 19. století v Polsku, který skládal především písně.

Další tři písně jsou součástí menšího cyklu písní. Skladby jsou napsány na básně Władysława Syrokomly. Ten byl básníkem, překladatelem a politikem 19. století. Býval přezdíván "lirnik wioskowy"⁶², což je také v tomto případě název cyklu. Cyklus obsahuje celkem čtyři písně pro nižší hlas. Písně jsou prokomponované, nejsou strofické.

⁶¹ MONIUSZKO, Stanisław. *Pierwszy śpiewnik domowy: Wydanie nowe*. Warszawa: Warszawa Gebethner i Wolff.

⁶² Překlad "vesnický básník"

Píseň *Motyl* je věnována Wilhelmu Troszelovi, kde je napsáno “nejlepšímu kolegovi”, píseň je na text W. Syrokomly.

Další tři skladby zazní v překladu W. Syrokomly. Jedná se o další cyklus v díle. Jsou to tři písně na francouzský podklad autora Pierre-Jean de Bérangera. Jedná se o cyklus písní nazvaný “*Piosenki obce na swojski strój*”.⁶³ První píseň se jmenuje *Starość*, druhá *Stara kapota* a poslední *Stary kapral*.

Následující píseň je velice zajímavou syntézou několika osobností. Jedná se o skladbu s názvem *Pieśń o grafie Mieczku*. Původní text napsal opět Pierre-Jean Béranger, ovšem Moniuszko ji zhudebnil v překladu Leona Borowského, což byl mladý básník, filolog, literární historik, profesor na univerzitě, literární kritik, překladatel a byl jedním z objevitelů talentu Adama Mickiewicze. Píseň pak pojedává o hraběti Mieczku a je věnována Wincenttemu Dmochowskiemu.⁶⁴

⁶³ Překlad „Písně cizí na domácí kraj“.

⁶⁴ MONIUSZKO, Stanisław. *Dwunasty śpiewnik domowy: Ostatni*. Warszawa: Wydawnictwo i własność sekcji imienia Stanisława Moniuszki.

6. Operetní tvorba

Málokdo ví, že kromě oper a písní psal Moniuszko i operety. Za svůj život jich napsal asi 11, přesný počet není známý, některé z nich jsou nedokončené, jiné nebyly vydány. Moniuszko je psal především v mládí. Na základě výzkumu Witolda Rudzińského lze určit, že dnes víme o devíti operetních pokusech Moniuszka. Rukopisy některých byly ztraceny a větší fragmenty nebyly nikdy publikovány. Jsou to např. *Woda cudowna* (Zázračná voda), *Walka muzyków* (Boj hudebníků), *Pobór rekruta* (Nábor rekrutů) a *Sielanka* napsána na text Moniuszka. Z první zmíněné operety nezbylo nic, k druhé existuje pouze rukopis přede hry a u *Náboru rekrutů* víme, že byl proveden v roce 1841 v Minsku. Z tohoto díla se zachovala píseň „*Czas w chyżym przelocie zniszczył szczęście moje*”⁶⁵, která byla poté publikována v *VIII. Śpiewniku domowym*.

K třem prvním operetám napsal libreto Wincenty Dunin - Marcinkiewicz. Jiná situace byla u operety *Sielanka*, která má z části polský text a z části běloruský. Součástí tohoto díla byla údajně velká taneční scéna s účastí běloruských lidových tanců. Premiéra se konala v roce 1852, ale Minské úřady ji zakázaly a rychle upadla v zapomnění.

K operetám, které se zachovaly a jejichž obsah je znám patří *Nocleg w Apeninach*, *Ideał*, *Karmaniol*, *Nowy Don Kiszot czyli Sto szaleństw* nebo *Loteria*.

V průběhu několika let, během kterých vznikly výše uvedené práce, se Moniuszko stále zlepšoval. V každé následné operetě lze pozorovat pokrok v oblasti instrumentace, stále větší melodicko - rytmické myšlenky, dosahující rytmických vzorů polských národních tanců a touhu dát místní hudbě barevný tón. Moniuszko se postupně vyvíjel, experimentoval s formou, texturou a kompozičními prostředky. Některé nápady využil Moniuszko ve svých pozdějších skladbách. Tvorba operet mu mimo jiné nepřinášela skoro žádný příjem. Psát je však chtěl, připravoval se tím na chvíle, kdy se mu dostane lepšího libreta a bude moct tvořit práci operní. Učil se tím divadelní hudby, práci s lidským hlasem a velkých kolektivních scén. Moniuszko s operetami zkoušel štěstí ve Vilně a

⁶⁵ Překlad „Čas ve spěchu zničil štěstí mé”

Minsku, ale bohužel jen se špatným výsledkem, operety se nehrály více než párkrát a byly staženy. Obsah operet byl většinou velice triviální.⁶⁶

6.1 Nocleg w Apeninach⁶⁷ (Nocleh v Apeninách)

Tato jednoaktová opereta vznikla mezi lety 1837 - 1839, kdy Moniuszko studoval v Berlíně. První provedení bylo v roce 1839 ve Vilně, kdy byl skladatel na prázdninách u rodičů a navštěvoval také svoji snoubenku Aleksandru Müller, později manželku. Skladatel neměl odvalu napsat své jméno na plakát, ve Vilně se ale stejně dozvěděli, že mládenec je talentovaným umělcem. Znali už některé z jeho písní a nyní mohli poznat i jeho první scénické dílo. Libreto napsal Aleksander Fredro. O pár let později byla opereta provedena také ve Lvově. Příběh se odehrává v malé hospodě Anzelma, majitele hospody v Apeninách na hranicích Toskánska.

6.2 Nowy Don Kiszot czyli Sto szaleństw (Nový Don Kichot neboli sto bláznovin)

Moniuszko napsal tuto operetu mezi lety 1841 - 1842 opět na text Aleksandra Fredra. V této operetě je už možné slyšet opery jako *Flis*, *Verbum nobile* nebo i *Strašný dvůr*. Z dopisu Moniuszka libretistovi je patrné, že mu skladatel poslal práci v roce 1842. Provedení se však skladatel za svého života nedočkal. Premiéru mělo dílo až v roce 1966 ve Varšavě. Opereta obsahuje deset vokálních - instrumentálních čísel, čtyři v prvním jednání, tři ve druhém a tři ve třetím jednání. Před druhým jednáním je orchestrální předehra. Hudebně je nejrozsáhlejší role Karola, kterému Moniuszko pověřil kromě ansámblů dvě árie a lá Rossini. Ve třetím jednání má ještě duet se Zofií. Vstupnímu sboru vesničanů dal skladatel rytmus Mazurky.

⁶⁶ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 59-60

⁶⁷ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 51

6.3 Loteria

Jednoaktová opereta na libreto Oskara Milewského vznikla mezi lety 1842 a 1843. První provedení bylo v Minsku v roce 1843.

6.4 Jawnuta⁶⁸

Tato opereta se původně jmenovala *Cyganie* (Cikáni), ale později byla přejmenována podle hlavní představitelky. Má dvě jednání a autorem textu je Franciszek Dionizy Kniaźnin. Dílo vzniklo ve Vilně v roce 1850 a premiéru mělo v roce 1852 ve Vilně. Je to jedna z úspěšnějších operet autora. Příběh vypráví o nalézání ztracených dětí, které vychovávala sympatická představitelka, cikánka. Mezi nejznámější čísla operety patří předehra, poté duet Chichy a Stacha a recitativ a árie Chichy *“Pójde z Tobą”*.⁶⁹

6.5 Beata⁷⁰

Jednoaktová opereta vznikla ve Varšavě roku 1870. Premiéru měla ve Varšavě 1872, čtyři měsíce před smrtí skladatele. Libreto dodal Jan Chęciński, autor *Verbum nobile* i *Strašného dvoru*. Děj se odehrává ve Švýcarsku, a tak je to druhé nepolské dílo, po opeře *Paria*, která se odehrává ve starověké Indii.

Recenzenti psali, že Moniuszko dokázal pouze v dílech s polskou tematikou ukázat své kompoziční schopnosti. Kritizovali i libreto, tvrdili, že Chęciński po velkém úspěchu *Strašného dvoru* představil myšlenku pod svoji úroveň. Děj se zaměřuje na nemoci a jiné fyzické neduhy. Hlavní postava Beata se vrací po těžkých planých neštovicích a je přesvědčena, že nemoc znetvořila její tvář. Smutná Beata postrádá svého milého Makse, který odešel na vojnu a bojí se, že si ji nebude chtít vzít. Místní hlupák Hans se snaží o ruku Beaty a předstírá, že je slepý. Milostné intriky prolínají osudy všech postav, po mnoha peripetiích vyjde najevo lež o slepotě a uvědomění Beaty, že neštovice nenechaly na její tváři žádné stopy. Příběh končí šťastně, následuje radostné finále a Max si vezme Beatu.

⁶⁸ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 117

⁶⁹ Překlad “Půjdu s tebou”

⁷⁰ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954, str. 209

7. Kantátová tvorba

Stanisław Moniuszko napsal pět kantát pro sólové hlasy, orchestr a smíšený sbor. První z nich byla kantáta *Milda* a napsal ji v roce 1848. Zkomponoval ji na text Józefa Ignace Kraszewského. V roce 1849 vycestoval skladatel podruhé do Petrohradu a dočkal se úspěchu právě s touto kantátou, kterou zde předvedl spolu s koncertní předehrou *Bajka*. I díky těmto skladbám se zde potkal a seznámil s Glinkou, Musorgským nebo Dargomyžským. Pro velký úspěch tuto kantátu provedl autor i při své třetí cestě do Petrohradu v roce 1856. Příběh vypráví o lásce smrtelníka a *Mildy*, dcery Perkuna⁷¹, otce bohů. Perkun dceři neodpouští tuto lásku a odsuzuje ji k věčnému putování po zemi. Dílo začíná krásným sborovým číslem, které Moniuszko o několik let později vložil do své opery *Paria*.⁷²

Jeho druhá kantáta *Nijoła* vznikla ve stejném roce jako jeho první kantáta *Milda*, tedy v roce 1848. Autorem textu byl opět Józef Ignacy Kraszewski. Skladatel tuto kantátu provedl při své třetí cestě do Petrohradu v roce 1856 na koncertě spolu s kantátou *Milda*.

Nejznámější a nejčastěji hraná Moniuszkova kantáta je *Widma* (v češtině *Zjev duší*). Autor ji napsal před rokem 1859, přesné datum vzniku díla není známo. Kantáta je na text Adama Mickiewicze. Poprvé byla provedena v roce 1865 ve Varšavě. Dílo skladatel věnoval Marii Kalergis, studentce Chopina a patronce polského umění. V roce 1866 měl Moniuszko dirigovat v Krakově *Halku*, ale pro nemoc hlavní představitelky bylo představení zrušeno. Místo toho dirigoval skladatel tuto kantátu. Dále ji provedl několikrát ve Lvově, pokaždé s velkým úspěchem a pozitivní kritikou. Je to dílo, které slovanskou lidovou legendu, její rituály a tradiční hudbu spojuje s kantátou, oratoriem a mluveným slovem a vytváří tak dramatický zážitek. Dílo se většinou provádí scénicky, jsou zde role pro činoherce, kteří recitují text. Kantáta je rozdělena do tří částí pojmenovaných

⁷¹ Baltský bůh hromu, jeden z nejdůležitějších bohů předkřesťanských Baltů. Ve slovanském jazyce je nazýván Perun.

⁷² RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954. Str. 107-108

pro duše, které šly hledat spásu. Nejdůležitější roli plní v kantátě sbor, dramatické bouřlivé scény střídají jemná unisona, sbor také často vede dialog se sólisty.⁷³

Sonety krymskie je kantáta napsaná v roce 1867 opět na text Adama Mickiewicze (výběr jeho osmi sonetů). První provedení bylo v roce 1867 ve Varšavě a stalo se triumfem. Kantáta je pro sólový tenor, smíšený sbor a orchestr. Mickiewicz byl oblíbený autor Moniuszka a po přečtení jeho sonetů dlouho neváhal o zhudebnění těchto sonetů. Připomínaly mu své dětství a cestování po Rujáně. Nejznámější sonet je *Ajudah*, je to jedna z nejkrásnějších lyrických písní Moniuszka, sólista zde širokou melodickou linkou podkresluje romantické snění a stesk.

Poslední kantátou je *Pani twardowska*. Autorem textu byl opět A. Mickiewicz. Je to balada, která vznikla v roce 1869 ve Varšavě. První provedení bylo v prosinci roku 1869 ve Varšavě. Právě díky tomuto hudebnímu zpracování si tato vtipná balada získala povědomí. Příběh pochází z 16. století a hlavním hrdinou byl alchymista Twardowski. Prodal svou duši ďáblu výměnou za úspěch na zemi.

⁷³ RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954. Str. 190-192

8. Chrámová hudba

Moniuszko nevěnoval chrámové hudbě ani zdaleka tolik času co např. opeře nebo písňové tvorbě, přesto napsal asi 60 náboženských děl, včetně mší, litaní, hymnů či žalmů.

Mezi nejznámější z nich patří *Latinská mše Es - dur* pro čtyři sólové hlasy, smíšený sbor a smyčcový kvintet s doprovodem varhan. Dílo vzniklo v roce 1865 a věnováno je studentům Hudebního institutu ve Varšavě, kde Moniuszko od roku 1864 vyučoval.

Pro stejné obsazení vzniklo moteto *Ne memineris*. Chorální žalm *Vide humilitatem meam* je příkladem náboženského textu s krásnou melodickou vrstvou.

Dalším významným náboženským dílem jsou *Cztery litanie ostrobramskie* (čtyři litanie ostrobramskie). Litanie jsou zkomponované na čest Nejsvětější Panny Marie ostrobramské. Vznikly mezi lety 1843 - 1855. První litanie je F - Dur, druhá také F - Dur, třetí e - moll a poslední C - Dur. Text mají latinský a všechny byly prováděny ve Vilně. Největší uznání si získala třetí litanie, které si i autor sám nejvíce cenil. Tato litanie byla vydána v roce 1863 v Paříži. Litanie nejsou nijak obtížné, Moniuszko je cíleně psal pro amatérský orchestr. Ruský skladatel a kritik César Cui napsal o prvních ze čtyř litaní, že jsou "okouzující" a s dalšími třemi litaniami nejvýraznější ze všech náboženských děl polského umělce.

Mše komponoval Moniuszko pro varhany, smíšený sbor a v některých jsou i sólové hlasy. Napsal jich dohromady šest:

- Polská mše e - moll (1855)
- Polská mše a - moll (1856)
- Latinská mše Es - dur (1865)
- Latinská mše Des - dur (1870)
- Msza żałobna g - moll (1871)
- Msza Piotrowińska B - dur (1872)

9. Závěr

Ve své práci jsem přiblížil život a dílo polského skladatele Stanisława Moniuszka. K Polsku mám, i díky rodinné příbuznosti, blízký vztah. Motivoval mě zájem o život, dílo a vliv tohoto významného polského autora, který však v České republice není příliš znám a zcela nespravedlivě opomíjen. Práce pro mě byla velice přínosná a naučná. Zejména byly zajímavé okolnosti vzniku oper a jak je tehdejší publikum a kritici přijali.

Během přípravy materiálů jako podklady pro tuto bakalářskou práci se zdálo, že knih pojednávajících o životě a díle tohoto autora bude dostatek. Nicméně v průběhu práce vyvstal problém s literárními zdroji, a to především z toho důvodu, že veškerá dostupná literatura je výhradně v jazyce polském, což působilo z počátku značné ztížení práce. Jediným zdrojem v českém jazyce tak zůstávají souborná díla pojednávající o opeře jako celku a také publikace zabývající se životy a dílem významných skladatelů napříč stoletími až po současnost. Jediným dalším zdrojem byla kniha v jazyce anglickém zabývající se především životem Moniuszka a už zde není ponecháno více prostoru pro rozbor jeho díla.

Tato práce především potvrzuje a dokazuje, jak významnou osobností S. Moniuszko ve své době, a to především pro Polsko, skutečně byl (soutěž, festival, rok Moniuszka...). Tento fakt byl, mimo jiné, jedním z podnětů vytvoření této práce.

Přínosem této práce je také bezesporu fakt, že nyní bude existovat souborná práce stručně představující tohoto polského skladatelského velikána české hudební obci, a to zejména pěvcům, pro které bylo až dosud jméno S. Moniuszka většinou neznámé. Věřím, že tato práce může posloužit jako významný zdroj v oblasti vzdělávání, týkajícího se této významné osobnosti 19. století.

Seznam použité literatury

1. RUDZIŃSKI, Witold. *Stanisław Moniuszko: Małe monografie muzyczne*. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1954.
2. PROSNAK, Jan. *Moniuszko*. Cracow: Polskie Wydawn. Muzyczne, 1980. ISBN 83-224-0001-2.
3. WARRACK, John Hamilton a Ewan WEST. *Oxfordský slovník opery*. Praha: Iris, 1998. ISBN 80-85893-14-2.
4. CHEĆCIŃSKI, Jan a Jindřich BÖHM. *Urbánková bibliotéka operních a operetních textů: Strašný dvůr*. 75. Praha: František A. Urbánek, 1892. řada druhá.
5. NIEWIADOMSKI, Stanisław. *Stanisław Moniuszko: Biblioteka muzyczna pod redakcją Mateusza Glińskiego*. Kraków: Warszawa Gebethner i Wolff, 1928.
6. MAZUR, Krzysztof. *Pierwotki Stanisława Moniuszki*. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1970.
7. LUDVOVÁ, Jitka. *Hudební divadlo v českých zemích: osobnosti 19. století*. Praha: Divadelní ústav, 2006. Česká divadelní encyklopedie. ISBN 80-7008-188-0.
8. MONIUSZKO, Stanisław. *Pierwszy śpiewnik domowy: Wydanie nowe*. Warszawa: Warszawa Gebethner i Wolff.
9. MONIUSZKO, Stanisław. *Dwunasty śpiewnik domowy: Ostatni*. Warszawa: Wydawnictwo i własność sekcji imienia Stanisława Moniuszki.
10. WOLSKI, Vladimír a Jelena HOLEČKOVÁ. *Halka: Zpěvohra o čtyřech dějstvích*. Zátíší, 1928. Hudbu složil Stanisław Moniuszko.
11. MAZAN, Leszek a Václav ČAPEK. *POLSKÁ PRAHA: aneb Jak se z půlky stala polka*. Mnichovice: nakladatelství BVD, 2008.
12. HOSTOMSKÁ, Anna. *Opera: průvodce operní tvorbou*. 11. vydání. Praha: NS Svoboda, 2018. Art (NS Svoboda). ISBN 978-80-205-0637-5.

Elektronické zdroje:

1. OKUPSKA, Agnieszka. *Stanisław Moniuszko, "Verbum nobile"* [online]. Warszawa: Culture.pl, [cit. 2019-03-21]. Dostupné online. (polsky)
2. *Stanisław Moniuszko, "Paria"* [online]. Warszawa: Polskie Centrum Informacji Muzycznej, Związek Kompozytorów Polskich, [cit. 2019-03-23]. Dostupné online. (polsky)
3. OKUPSKA, Agnieszka. *Stanisław Moniuszko, "Flis"* [online]. Warszawa: Culture.pl, [cit. 2019-03-21]. Dostupné online. (polsky)
4. *Festiwal Moniuszkowski* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <http://festiwalmoniuszkowski.pl/>
5. *Festiwal Moniuszkowski*. [Http://festiwalmoniuszkowski.pl/pl/historia](http://festiwalmoniuszkowski.pl/pl/historia) [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://festiwalmoniuszkowski.pl/>
6. Konkurs Moniuszkowski. [Https://teatr Wielki.pl/dzialalnosc/konkurs-moniuszkowski/](https://teatr Wielki.pl/dzialalnosc/konkurs-moniuszkowski/) [online]. Polsko [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://teatr Wielki.pl>
7. Opera lovers. [www.operalovers.pl](http://operalovers.pl) [online]. Polsko [cit. 2019-02-29]. Dostupné z: [Http://operalovers.pl/piotr-beczala-i-tomasz-konieczny-zaspiewaja-w-halce-w-wiedniu/](http://operalovers.pl/piotr-beczala-i-tomasz-konieczny-zaspiewaja-w-halce-w-wiedniu/)

Přílohová část

Stanisław Moniuszko (obr. č. 1, 2)

Píseň Prząśniczka ze III. Śpiewniku domowego

№ 7. **Prząśniczka.** 3
La filatrice.

Słowa polskie J. CZECZOTTA.
 Słowa włoskie W. Z. MILLERA.

Presto.

Śpiew. *mp cresc.* *dim.*

1. Stan le fo-ro-set - te se - du - teal - in -
 2. Nel lasciar la - ma - ta col pian - to sul

1. U prząśniczki sie - dzą jak a - niółdzie -
 2. Po-szedł do Kró - lew - ca mło-dzie - niecz wi -

Fortepian. *sempre p*
u. c. 1

gi - ro, per fi - la - re a ga - ra in bri - ga - ta s'u - ni - ro.
 ci - gio, la - spo d'ac - cu - dir Gian - ni diel - le con - si - gio.

wecz - ki, przę - dą so - bie, przę - dą jed - wab - ne ni - tecz - ki.
 ci - na, iza - mi się za - le - wał ize - gna - jac z dziew - czy - na.

Fia d'a-mor pre - sa - - gio ad es - se il lin sot - til! Quel - la è più co -
 Fia d'a-mor pre - sa - - gio a en - tram - bi il lin sot - til! Quel - la ei sa co -

kręc się, kręc wrze - cio - no! A wie się to - bie, wie! V ta pa - mię - ta
 kręc się, kręc wrze - cio - no! A wie się to - bie, wie!

poco riten. *a tempo*

stan - te che ha più lun-go il fil.
 stan - te che a - vrà lun-go il fil.

dim.
 le - piej A czy - ja dłuźsza nić.

G. 1960 W.

mp 3. *v* Gła - dko i - dzie prze - dza, we - so - ło dzie - czy - nie! *p* pa - mię - ta - ła
 3. La don - zel - la fi - la con ze - lo fer - ven - te, per tre gior - ni in -

trzy dni o wier - nym chłop - czy - nie. *poco riten.* Kręć się, kręć wrze -
 te ri pen - san - do all' as - sen - te. Sa d'a - mor qual

mp cio - no! *mf* A więc się to - bie, więc! ta pamię - ta le - piej
 sia pre - sa - gio il lin sot - til! Quel - la è più co - stan - te

p czy - ja dłuższa niż.
 che ha più lun - go il fil.

ORYGL.

mf Jn - ny się mło -
p Jn - ny się mło-dzie - niec pod - su - wa zu - bo - cza i in-ne-mu
4. v Ma nel di che un al - tro gar - zo - ne al-la bel - la vol - se lu - sin -

t. c. *poco rit.*

mf ra - da dziew - czy - na o - cho - cza. Kreć się, kreć wrze-cio - no!
ghe - vo - le ar - den - to fa - vel - la, Cad - de a ter - ra il fu - so,

lunga Pausa *sf* *poco accel.*
sf a tempo e energico

p molto rit. *mf* *lento* *Presto.*
 pry - sła wąt - ła nie... wsty-dem dziewcze pło - nie, wstydz się dziewcze,
s'e - ra mox-zo il fil... *Ros - sa di ver - go - gna, im - pre - ca al lin sot -*

p *sf* *lento mf* *sf* *sf*

ca. ** ca.**

wstydz.
til. *mp* *dimin. e rallent.* *a tempo* *sf* *sf*

2 1 3 *2 3*

ORYGL. *ORYGL.*

lento e p *Presto.*
 ORYGINAL Kręć się, kreć wrze-cio-no! prysła wąta nie... wstydem dziewcze pło-nie.
 (bez pau-zy) G.1960 W.

BIBLIOTEKA
 FIM AMFG
 w Białymstoku N. 11492